

شابک	: ۳-۱۴۲-۲۹۹-۶۰۰-۹۷۸
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۴۹۴۹۲
عنوان و نام بیدآور	: احکام زائرین پیاده / گروه علمی اداره پاسخگویی [آستان قدس رضوی] تدوین و تنظیم واحد خواهران؛ ویراستاری محتوایی واحد برادران؛ [به سفارش] آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.
مشخصات نشر	: مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۷۲ص.، ۱۹/۵×۹/۵ س.م.
فروست	: مجموعه رهیافت.
موضوع	: فقه جعفری -- رساله عملیه
موضوع	: مسافرت (اسلام)
موضوع	: مسافرت (فقه)
رده‌بندی دیویی	: ۹۷/۳۴۲۲
رده‌بندی کنگره	: ۱۸۳/۹ BP ۱۳۹۲ الف ۳ /
شناسه افزوده	: موسسه انتشاراتی قدس رضوی
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی، اداره پاسخگویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی، اداره پاسخگویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی، واحد خواهران
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی، اداره پاسخگویی به سؤالات دینی و اطلاع‌رسانی، واحد برادران
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا

رهیافت ۱۳، احکام زائرین پیاده

تمهیه و تدوین: اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

تنظیم و تولید: اداره تولیدات فرهنگی

طرح جلد: گرافیک آسمان

صفحه‌آرا: محمود کریم‌پور

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول ۱۳۹۲

نشانی: حرم مطهر امام رضا (ع)، صحن جمهوری اسلامی،

اداره پاسخگویی به سؤالات دینی

تلفن: ۰۲۰-۳۲۰۲ - ۰۵۱۱ دورنگار: ۰۲-۲۲۴۰۶ - ۰۵۱۱

رایانامه: epasokh@aqrazavi.org

احکام زائرین پیاده

ویژہ استادان
پاسخگویی بہ سوالات شرعی

فهرست

۷.....	پیشگفتار
۹.....	مقدمه
۱۰.....	احکام زائر پیاده
۱۰.....	مشروعیت و فضیلت زیارت پیاده
۱۲.....	آداب سفر
۱۸.....	تقلید
۲۰.....	احکام عبادات
۲۰.....	وضو
۲۱.....	وضوی جبیره
۲۵.....	برخی احکام مسجد و حرم
۲۵.....	نجس کردن مسجد
۲۸.....	مستحبات و مکروهات مسجد
۲۸.....	نجس کردن حرم امامان <small>علیهم السلام</small>
۲۹.....	نجس کردن حسینیه
۲۹.....	برخی از احکام نماز و مقدمات آن
۲۹.....	نماز در زمین مردم
۳۰.....	چیزهایی که سجده بر آن صحیح است
۳۰.....	مکروهات مکان نماز گذار
۳۱.....	حکم نماز خواندن بر سطح شیب دار
۳۲.....	نماز جماعت
۳۳.....	نماز مسافر
۳۳.....	حد ترخص
۳۴.....	اجازه همسر
۳۵.....	اجازه پدر و مادر
۳۷.....	احکام نگاه و پوشش و ارتباط با نامحرم

پیشگفتار:

قال الرضا عليه السلام: رحم الله عبداً أحيا أمرنا فقلت له: وكيف يحيى أمركم؟ قال: يتعلم علومنا ويعلمها الناس... .

عبد السلام می‌گوید از امام رضا عليه السلام شنیدم می‌فرمود: خداوند مورد رحمت قرار دهد هر آنکه امر ما را احیا و زنده می‌کند. به ایشان گفتیم: چگونه امر شما احیاء می‌شود؟ فرمودند: علوم ما را فراگیرد و آن را به مردم تعلیم دهد... .

اداره پاسخگویی به مسائل دینی مفتخر است در راستای رسالت این اداره مبنی بر اشاعه فرهنگ تشیع و پاسخ‌گویی به سوالات مردم در این حوزه گسترده از دین، محتوای پیش رو را به اساتید فرهیخته تقدیم نماید.

تلاش بر آن است این نوشتار علاوه بر دادن اطلاعات و محتوای غنی، هماهنگی لازم در جهت ارائه پاسخی مناسب با محتوایی یکسان نیز در اختیار استاد قرار دهد تا از تعدد جواب و تشویش خاطر مراجعین و سوال کنندگان جلوگیری شود. بدیهی است کتاب‌های تخصصی در هر حوزه بسیار است اما تلخیص آنها و جمع بندی بین جوابهای داده شده و بی نیاز کردن اساتید از رجوع به منابع بسیار، هنگام پاسخگویی، از اهداف اصلی تهیه و تنظیم این قبیل نوشتارها است.

برای رسیدن به این مهم کارگروهی از فرهیختگان اساتید این اداره بر روی موضوع

پیشنهادی کار کرده و ما حاصل تلاش خویش را به داوری و نظارت هیئت علمی گذاشته و نتیجه قابل قبول آن عرضه می‌شود.

این مجموعه کتاب‌ها در چهار دسته موضوعی تدوین و ارائه می‌شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی، و رهیافت ترکیبی (مرکب از هر سه موضوع).

بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانه شما فرهیخته گران قدر، ما را در جهت بهبود کیفی این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبهه خضوع به درگاه قدسی احادیث می‌ساییم که توفیق خدمت در بارگاه سراسر نور و ملکوتی حضرت رضا علیه السلام را ارزانی مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از محضر آن امام همام علیه السلام به مصداق روایت نورانی فوق، جرعه ای از علم و معرفت حقیقی را نوشیده، و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

اداره پاسخ‌گویی به سوالات دینی

مقدمه:

مجموعه پیش رو با عنوان احکام زائر پیاده در قالب رهیافت احکام تقدیم می‌شود. مستندات که در این کتاب از آنها استفاده شده و اساتید را نسبت به مراجعه به آنها بی‌نیاز نموده عبارتند از عروه الوثقی، تحریر الوسیله، منهاج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید حضرت امام، و آیت‌الله خویی، آیت‌الله گلپایگانی، آیت‌الله اراکی، آیت‌الله تبریزی، آیت‌الله فاضل، آیت‌الله بهجت، آیت‌الله صافی، آیت‌الله مکارم، آیت‌الله سیستانی، آیت‌الله وحید، آیت‌الله نوری همدانی، آیت‌الله شبیری زنجانی و استفتائات مقام معظم رهبری.

تمامی استفتائات از کتب معتبر یا سایت معتبر مراجع عظام استفاده شده است و در صورت نیاز به استفتاء جدید این استفتاء توسط هیئت علمی انجام شده و در این واحد موجود می‌باشد.

این کتاب حاصل تلاش اساتید محترم حجج اسلام ابراهیم مجیدی، زکریا صادقی، رضا ابوالفضلی و بازنگری حجج اسلام خادم الخمسه و سید محمد ضیا است که از ایشان کمال تشکر را داریم باشد خداوند در سایه لطف خویش توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

احکام زائر پیاده مشروعیت و فضیلت زیارت پیاده

هر کس زیارت حضرت امیر المؤمنین علی ع را پیاده به جا آورد خدای تعالی عوض هر گام او یک حج و عمره بنویسد و اگر پیاده از زیارت آن حضرت برگردد بهر گامی دو حج و دو عمره بنویسد.^۱

در روایتی صحیح از عبد الله بن سنان آمده است: حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه فرمودند: عبادت کرده نشده است حق سبحانه و تعالی به چیزی که مشکل تر از پیاده روی باشد و بهتر از پیاده روی باشد. و در حدیث صحیح دیگر از حلب منقولست که گفت سؤال کردم از حضرت امام جعفر صادق صلوات الله علیه از فضیلت پیاده روی حضرت فرمودند: حضرت امام حسن صلوات الله علیه سه مرتبه هر چه داشتند قسمت کردند با حق سبحانه و تعالی حتی کفش را و جامه را و دینار را یعنی نصف را در هر مرتبه به فقرا می دادند و نصف را از جهت خود نگاه می داشتند و آن را نیز از جهت فقرا نگاه می داشتند و بیست حج پیاده فرمودند و در روایت معتبر دیگر از آن حضرت صلوات الله علیه آمده است: عبادت کرده نشده است حق سبحانه و تعالی به عبادتی که بهتر از پیاده رفتن باشد.^۲

امام محمد باقر صلوات الله علیه فرمودند:

۱. جامع عباسی و تکمیل آن (محشی، ط - قدیم)، ج ۲، ص ۱۶۴.

۲. لوامع صاحب قرانی، ج ۷، ص ۱۲۵.

عبد الله بن عباس گفت: که من پشیمانی ندارم به چیزی مانند پشیمانی که دارم بر آن که حج پیاده نکرده‌ام زیرا که از حضرت سیدالمرسلین صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شنیدم که هر که حج خانه کعبه را پیاده کند حق سبحانه و تعالی بنویسد از جهت او هفت هزار حسنه از حسنات حرم عرض نمودم که یا رسول الله حسنات حرم کدامست حضرت فرمودند که هر حسنه از او هزار هزار حسنه است و فرمودند که فضیلت پیاده روان در حج بر سواره روان مانند فضیلت ماه چهارده است بر سایر کواکب و حضرت امام حسن صلوات الله علیه پیاده قطع راه می‌فرمودند محمل‌ها را از پی سر می‌کشیدند.^۱

۱. همان.

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام به علی بن میمون الصائغ فرمودند: یا علی! زیارت امام حسین را انجام بده و ترک مکن آن را. او عرض کرد: برای کسی که به زیارت برود چه مقدار ثواب است؟ حضرت فرمودند: هر کسی پیاده برود، خداوند به هر قدمی که برمی‌دارد حسنه ای می‌نویسد و سیئه ای را از او محو می‌کند و درجه ای برای او افزوده می‌گردد؛ کامل الزیارات/ص ۱۳۴.

آداب سفر

اجمالی از این آداب عبارت است از:^۱

۱. در بعضی از روایات آمده است که انتخاب بعضی از روزهای هفته مثل شنبه و سه شنبه و پنج شنبه برای مسافرت بهتر است ولی چنانچه انسان سفر خود را با صدقه و دعا شروع کند ان شاء الله گرفتار مشکلی نخواهد شد.

۲. با امیدواری حرکت کند و از فال بد زدن بپرهیزد چرا که از روایات به دست می آید آن گونه که تو تفأل بر خود کنی همان برایت پیش می آید؛ اگر آسان بگیری آسان و اگر سخت بگیری سخت می شود و اگر آن را چیزی به حساب نیاوری مشکلی پیش نمی آید.

۳. قبل از سفر صدقه بدهد که در روایتی از امام باقر علیه السلام آمده: «هر زمان امام سجّاد علیه السلام پای در رکاب می گذاشت با صدقه دادن در حدّ توان خود، سلامتی را از خداوند عزّوجلّ طلب می کرد و هنگام بازگشت از سفر نیز به شکرانه سلامتی سفر به اندازه توان خویش صدقه می داد و حمد و شکر خدا بجای می آورد». و نیز آمده است: صدقه بده و هر روز که خواستی از منزل خارج شو (و اگر چیز ناگواری به دلت راه پیدا کرد، به اوّلین مسکینی که برخورد می کنی صدقه بده سپس حرکت کن که خداوند، خطرا را از شما دور می کند.

۱. تفصیل آن در بحارالانوار، جلد ۹۷؛ کتاب المزار، صفحه ۱۰۱ به بعد و در وسائل الشیعه، جلد ۸؛ ابواب آداب سفر از کتاب الحجّ، صفحه ۲۴۸ به بعد وارد شده است.

۴ قبل از سفر دو رکعت نماز بخواند و همه چیز خود را به خدا بسپارد و بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَوِدُّكَ نَفْسِي، وَأَهْلِي، وَمَالِي، وَدُرِّيَّتِي، وَدُنْيَايَ وَآخِرَتِي، وَأَمَانَتِي، وَخَاتِمَةَ عَمَلِي؛ خدائوندا من خودم و خانواده ام و اموالم و فرزندانم و دنیا و آخرتم و امانتها و پایان کارم را به تو می سپارم.»

به سندهای معتبر نقل شده است که: آن نماز و این دعا بهترین جانشین او برای خانواده اش است و کسی که این دعا را بخواند به آنچه درخواست نموده، می رسد.

۵. پس از خروج از خانه، بر در منزل و رو به آن سمتی که به سوی آن، سفرش را آغاز می کند، می ایستد و هر کدام از حمد و آیه الکرسی و فلق و ناس و اخلاص را از پیش رو و جانب راست و چپ می خواند و سپس می گوید:

«اللَّهُمَّ احْفَظْنِي، وَ احْفَظْ مَا مَعِيَ، وَ سَلِّمْنِي، وَ سَلِّمْ مَا مَعِيَ، وَ بَلِّغْنِي، وَ بَلِّغْ مَا مَعِيَ بِبِلَاغِكَ الْحَسَنِ الْجَمِيلِ؛ خدائوندا مرا حفظ کن و آنچه با من است نیز حفظ کن و مرا و آنچه با من است سالم بدار و مرا و هر چه با من است به بهترین صورت به مقصد برسان.»

کسی که چنین کند خدائوندا او و آنچه همراه اوست را حفظ می کند و به مقصد می رساند.

۶. مقداری از تربت امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام بردارد و

بگوید:

«اللَّهُمَّ إِنَّ هَذِهِ طَيْبَةٌ قَبْرِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَلِيكَ وَابْنِ وَلِيِّكَ، اتَّخَذْتُهَا حِزْزًا لِمَا أَخَافُ، وَ

لِما لا آخافُ؛ خداوندا این خاک پاک قبر امام حسین علیه السلام است همان ولیّ و فرزند ولیّ تو؛ من آن را پناهی برای آنچه از آن می ترسم و آنچه از آن نمی ترسم قرار داده ام». اگر چنین کند به برکت این کار در پناه خدا خواهد بود.

۷. پس از حرکت، در مسیر راه می گوید: «اللَّهُمَّ خَلِّ سَبِيلَنَا، وَ أَحْسِنْ تَسْيِرَنَا، وَ أَحْسِنْ عَافِيَتَنَا؛ خداوندا راه ما را بگشای و مسیرو عافیت ما را نیکوگردان».

۸. و بگوید: بِسْمِ اللَّهِ وَبِاللَّهِ، وَمَنْ اللَّهُ وَإِلَى اللَّهِ، وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِلَيْكَ به نام خدا و به خدا و از خدا و بسوی خدا و در راه خدا خدایا به تو

أَسَلَمْتُ نَفْسِي، وَإِلَيْكَ وَجَّهْتُ وَجْهِي، وَإِلَيْكَ فَوَّضْتُ أَمْرِي، فَاحْفَظْنِي تسلیم کردم خودم را و بدرگاه تو گرداندم رویم را و به تو واگذاردم کارم را پس نگهداریم کن.

بِحِفْظِ الْإِيمَانِ، مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَ مِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي،

به نگهداری ایمان از پیش رویم و از پشت سرم و از راستم و از چپم
وَمِنْ فَوْقِي وَمِنْ تَحْتِي، وَادْفَعْ عَنِّي بِحَوْلِكَ وَفُوتِكَ، فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَلَا

و از بالای سرم و از زیر پایم و پشتیبانی کن از من به قدرت و نیروی خودت زیرا که قدرت قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

و نیرویی نیست جز به خدای والای بزرگ.

۹. وقتی سوار بر مرکب شود بگوید:

بِسْمِ اللَّهِ لِاحْوَالَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا هَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ

با نام خدا آغاز می‌کنم، هیچ جنبش و نیرویی جز با مدد الهی انجام نمی‌پذیرد، ستایش مخصوص خدایی است که ما را به سمت این سفر خیر رهنمون

لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ»، «سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرْنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ».

شد و اگر هدایت او نبود ما به سوی آن رهنمون نمی‌شدیم، منزه است خدایی که این مرکب را مسخر ما قرارداد و گرنه ما توانایی تسخیر آن را نداشتیم.

که اگر چنین کند خودش و مرکبش محفوظ می‌ماند، تا پیاده شود.

۱۰. در مواقع احساس خطر، آیه ۸۰ سوره اسراء را تلاوت کند:

«رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ، وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ، وَاجْعَلْ لِي مِنْ

پروردگارا! مرا در هر کار با صداقت وارد کن و با صداقت خارج ساز و از سوی خود لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا».

حجتی یاری کننده برایم قرار ده.

همچنین خواندن آیه الكرسی در چنین مواردی بسیار خوب است.

۱۱. اگر به منزلی رسید که قصد استراحت در آن را دارد قبل از خواب، تسبیح فاطمه زهرا ع را

را بگوید، سپس آیه الکرسی تلاوت کند که تا صبح از هر خطری محفوظ بماند.

۱۲. اگر تنها مسافرت می کند بگوید:

«ما شاء الله لا حولَ ولا قُوَّةَ إلاَّ باللهِ، اللَّهُمَّ اِنسِ وَحْشَتِي، وَاعْنِي عَلَيَّ

آنچه خدا بخواهد تحقق می یابد، هیچ جنبش و نیرویی جز با مدد الهی انجام نمی گیرد خداوندا وحشت مرا به انس تبدیل فرما و مرا بر

وَخَدَتِي، وَأَدِّ غَيْبَتِي».

تنهایی ام یاری ده و در غیاب من به جای من باش.

و بهتر است انسان تا امکان دارد تنها سفر نکند.

۱۳. به دوستان و همراهان کمک کند و در رفع نیازهای آنان مضایقه ننماید و حقیقتاً نسبت به آنان متواضع و دوست و مهربان باشد.

از رسول خدا ﷺ نقل شده است: «مَا اصْطَحَبَ اِثْنَانِ اِلَّا كَانَ اَعْظَمُهُمَا اَجْرًا وَاَحَبَّهُمَا اِلَى اللّٰهِ اَزْفَقَّهُمَا لِصَاحِبِهِ؛ هرگاه دو نفر با یکدیگر همراه شوند آن کس که بیشتر محبت و کمک کند نزد خدا محبوب تر و پاداشش بیشتر است».

در روایت دیگری از امام سجّاد علیه السلام وارد شده که حضرتش سفر نمی کرد مگر با کسانی که او را شناسند تا بتواند در مسیر راه، به همراهانش کمک نماید.

در روایتی دیگر از رسول گرامی صلی الله علیه و آله نقل شده که وقتی با اصحابش در سفر بود و

می‌خواستند گوسفندی بکشند، یکی گفت: کشتن گوسفند با من! دیگری گفت: کندن پوست آن با من! و سوومی گفت: پختن آن با من! و حضرتش فرمود: تهیّه هیزمش با من! گفتند: یا رسول الله شما زحمت نکشید ما خود، انجامش می‌دهیم. فرمود: می‌دانم، ولی دوست ندارم نسبت به شما امتیازی پیدا کنم؛ زیرا حق تعالی دوست ندارد که ببیند بنده‌اش برای خود امتیازی نسبت به دیگران قائل است.

۱۴. به ما دستور داده شده: «با کسانی که از جهت خرج کردن و تمکّن مالی در ردیف شما نیستند، مسافرت نکنید، مبادا آنها احساس حقارت کنند!».

۱۵. دقیقاً مراقب انجام نمازهای واجب باشد که بسیار مهم است؛ زیرا از کمال غفلت زائر است با آن که برای تقرّب به سوی خدا و رسیدن به ثواب زیارت و حج و عمره و مشاهد مشرفّه، به سفر می‌رود، در مسیر راه، نسبت به نماز و شرایط و حدود، و بجا آوردن آن در اوّل وقت، بی‌مبالاتی و بی‌توجهی داشته باشد؛ در حالی که از امام صادق علیه السلام روایت شده که فرمود: «نماز فریضه از بیست حجّ (مستحبّ) بهتر است».

۱۶. بعد از نمازهای قصر. اگر وقت دارد. سی مرتبه تسبیحات اربعه را فراموش نکند که روی آن تأکید شده است.

ناگفته پیداست: آنچه درباره دعا و صدقات

برای حفظ جان و مال و خانواده، از خطرات در بالا گفته شد به این معنا نیست که انسان احتیاط را از دست دهد و مراقبت های لازم را برای حفظ خویش و اموالش انجام ندهد؛ بلکه مقصود این است: هر چه برای حفظ خود و اموال خویش در توان دارد انجام دهد و بقیه را به خدا بسپارد چرا که در روایت آمده است دعای افراد سهل انگار مستجاب نمی شود. این سخن را با حدیث پرمعنایی پایان می دهیم:

امام صادق علیه السلام به یکی از یارانش فرمود: «اعْقِلْ راحِلَتَكَ وَتَوَكَّلْ؛ با توکل زانوی اشتریبند»^۱.

تقلید

اگر کسی مرجع تقلید نداشته باشد حکمش چیست؟

عمل چنین شخصی که مجتهد نیست و نمی تواند احتیاط هم نماید، باطل است. (حضرت امام و آیات عظام: خویی، گلپایگانی، فاضل، اراکی، تبریزی، سیستانی، مکارم، نوری)

آیا باقی ماندن بر مجتهدی که از دنیا رفته در همه مسائل یا بعضی از مسائل بدون انتخاب مرجع زنده جایز است؟^۳
خیر جایز نیست مگر اینکه مرجع زنده او

۱. مفاتیح نوین، آیه الله مکارم، ص ۲۰۸ تا ۲۱۳.

۲. العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب الاجتهاد و التقليد م ۷.

۳. توضیح المسائل مراجع ج ۱ اقتباس از م ۹.

اجازه دهد. (مراجع عظام)

آیا تقلید از مجتهد غیر اعلم در مسائل اختلافی جایز است؟^۱
جایز نیست. (مراجع عظام)

منظور از اعلم چیست و برای تعیین او به چه کسی باید مراجعه کرد؟^۲

اعلم یعنی از تمام مجتهدین زمان خودش حکم خدا را بهتر بفهمد و عالم تر باشد. و برای شناخت اعلم باید به اهل خبره و استنباط یعنی کسی که می تواند اعلم را تشخیص دهد مراجعه کرد. (مراجع عظام)

در چه صورتی می شود مرجع تقلید را تغییر داد؟^۳
اگر برای مقلد ثابت شد مرجع تقلید دیگری علمش بیشتر از مرجع تقلید قبلی اوست، واجب است مرجع تقلیدش را تغییر دهد و عدول به غیر اعلم جایز نیست. (مراجع عظام)

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲؛ اجوبه الاستفتائات، خامنه‌ای، سید علی حسینی، س ۸-۱۹-۲۰-۴۵.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲؛ العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب الاجتهاد و التقليد، م ۱۷.
۳. تمام مراجع عظام به صورت فتوا یا احتیاط واجب متذکر این مساله شده اند؛ العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب الاجتهاد و التقليد م ۱۱ اجوبه الاستفتائات، خامنه‌ای، سید علی حسینی، س ۴۴ و ۴۵.

احکام عبادات

وضو

حکم وضوی زن در مقابل نامحرم را بیان

در صورتی که مکان وضو منحصر به همین مکان باشد وضو باطل است در غیر این صورت معصیت کرده لکن وضوی او صحیح است. (آیت الله گلپایگانی)

اگر غیر از اعضاء وضو نجس باشد آیا وضو صحیح است؟^۲

اگر غیر از اعضای وضو جایی از بدن نجس باشد وضو صحیح است. ولی اگر مخرج را از بول یا غائط تطهیر نکرده باشد اولی آن است که اول آن را تطهیر کند بعد وضو بگیرد.^۳ (مشهور)

آیا بر روی جوراب و کفش می شود مسح کرد؟^۴

مسح کردن از روی جوراب و کفش باطل است، ولی اگر به واسطه سرمای شدید یا ترس از دزد و درنده و مانند اینها نتواند کفش یا جوراب را بیرون آورد، مسح کردن بر آنها

۱. مجمع المسائل، ج ۱، س ۹.

۲. توضیح المسائل (امام خمینی)، ج ۱، م ۲۷۷.

۳. مراد از مشهور اکثر مراجع عظام تقلید معاصراند و بلحاظ اختصار این جزوه از آوردن نظر غیر مشهور پرهیز شده لذا استاد محترم می تواند به جزوات تفصیلی هیئت علمی در هر موضوعی مراجعه نماید.

۴. توضیح المسائل (امام خمینی)، ص ۱۵۹، م ۲۵۹.

اشکال ندارد. (حضرت امام و آیات عظام مکارم، گلپایگانی، اراکی، صافی، فاضل، بهجت، نوری) مسح کردن از روی جوراب و کفش باطل است، ولی اگر به واسطهٔ سرمای شدید یا ترس از دزد و درنده و مانند اینها نتواند کفش یا جوراب را بیرون آورد تیمم نماید. (آیات عظام خوبی، تبریزی)

مسح کردن از روی جوراب و کفش باطل است، ولی اگر به واسطهٔ سرمای شدید یا ترس از دزد و درنده و مانند اینها نتواند کفش یا جوراب را بیرون آورد احتیاط واجب آن است مسح بر جوراب و کفش نموده و تیمم نیز بنماید. (آیات عظام سیستانی، وحید)

وضوی جبیره

معنای جبیره چیست؟^۱

چیزی که با آن زخم و عضو شکسته می‌بندند و همچنین دواایی که روی زخم و مانند آن می‌گذارند جبیره نام دارد

آیا احکام جبیره در غیر زخم و جراحت و شکستگی هم جاری می‌شود؟^۲

خیر، اگر به دلیل دیگری غیر از این امور استعمال آب برای همه دست و صورت ضرر

۱. العروة الوثقی (المحشی)، ج ۱، کتاب الطهاره، فصل فی احکام الجبائر و اجوبه الاستفتائات رهبری، س ۱۳۵ و توضیح المسائل مراجع، ذیل م ۳۲۳، احکام وضوی جبیره.

۲. منهاج الصالحین (خوئی، سیستانی، وحید، تبریزی)، کتاب الطهاره م ۱۰۵ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۳۳۶.

داشته باشد باید تیمم کنند.^۱ (مشهور)

اگر در جای وضو زخمی باشد که خون آن بند نمی‌آید و آب برای آن ضرر ندارد تکلیف چیست؟^۲

۱. باید در آب کریا جاری فرو ببرد و قدری فشار دهد که خون بند بیاید و بعد به نیت وضو

از آب بیرون بیاورد (وضوی ارتماسی بگیرد)

(حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی، فاضل، مکارم

و اگر بعد از بند آمدن دو مرتبه خون جاری شد

وضو به طور ارتماسی صحیح است و اگر خود

جاری نشد به صورت ترتیبی هم می‌شود وضو

گرفت. (آیت الله بهجت)

و واجب است جبیره ای را بر روی زخم بگذارد

که خون از آن بیرون نیاید مثل نایلون. (مقام معظم

رهبری)

۳. باید بعد از شستن اجزاء صحیحه آن

عضو، با رعایت ترتیب- موضع زخم یا بریدگی را

در آب کریا جاری فرو ببرد و قدری فشار دهد

که خون بند بیاید و انگشت خود را روی زخم

یا بریدگی در زیر آب از بالا به پایین بکشد تا

آب بر آن جاری شود وضو صحیح است (آیات

عظام خوئی، تبریزی) با مراعات این که مسح

به آب کف دست واقع شود. (آیات عظام وحید و

صافی) سپس مواضع پایین تر از آن را بشوید وضو

صحیح است. (آیت الله سیستانی)

۱. شایان ذکر است چنانچه آب برای قسمتی از دست و صورت ضرر داشته باشد برخی از مراجع مثل آیات عظام مکارم و فاضل می‌فرمایند بنا بر

احتیاط واجب باید اطراف آن را بشوید و تیمم هم بکند.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲۷۹؛ اجوبه الاستفتائات، س ۱۳۸.

اگر در جای وضو یا غسل چیزی چسبیده که برداشتن آن ممکن نیست یا مشقت زیاد دارد مثل بعضی از چسب ها تکلیف چیست؟^۱
باید به دستور جبیره عمل کند. (حضرت امام و آیات عظام مکارم، بهجت)

باید تیمم کند مگر آن که مانع در مواضع تیمم هم باشد که در این صورت باید جمع بین تیمم و وضوی جبیره نماید. (آیات عظام خویی، سیستانی)
به احتیاط واجب باید جمع بین تیمم و وضوی جبیره نماید. (آیت الله وحید)

اگر جبیره روی تمام پا را گرفته باشد تکلیف چیست؟^۲

اگر جبیره تمام پهنای روی پا را گرفته باشد باید روی جبیره مسح شود ولی اگر مقداری از طرف انگشتان و مقداری از طرف بالای پا باز است باید جاهایی که باز است روی پا را، و جایی که جبیره است روی جبیره را با رعایت ترتیب مسح کند. (حضرت امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، فاضل، اراکی، تبریزی، سیستانی، مکارم، نوری)

۱. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۸؛ توضیح المسائل وحید، م ۳۳۴؛ منهاج الصالحین، خویی، وحید، سیستانی، کتاب الطهاره، م ۱۰۴.
۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۳۳؛ توضیح المسائل وحید، م ۳۳۹؛ العروة الوثقی (المحشى)، ج ۱؛ کتاب الطهاره، فصل فی احکام الجبائر، م ۴.

آیا می‌توان روی جبیره چیز دیگری مثل پلاستیک و مانند آن گذاشت و روی آن را مسح کرد؟^۱

اگر نیاز است (مثل آنکه جبیره نجس است) اشکالی ندارد در غیر آن جایز نیست مگر آنکه بعد از اضافه کردن عرفاً جزء جبیره محسوب شود. (حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی فاضل اراکی مکارم خویی وحید سیستانی)

اگر ندانیم که وظیفه ما تیمم است یا وضوی جبیره تکلیف چیست؟^۲

بنابر احتیاط واجب هر دو را بجا آورد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل بهجت تبریزی خویی سیستانی نوری اراکی گلپایگانی صافی مکارم) باید احتیاط کند و هر دو را بجا آورد. (آیت‌الله وحید)

۱. العروة الوثقی (المحشى)، ج ۱؛ کتاب الطهارة، فصل فی احکام الجبائر، م ۴؛ منهاج الصالحین خویی، وحید، سیستانی، کتاب الطهارة، م ۱۲۴.
 ۲. توضیح المسائل مراجع، م ۳۴۳؛ العروة الوثقی، ج ۱، کتاب الطهارة، فصل فی احکام الجبائر، م ۳۴؛ توضیح المسائل وحید، م ۳۴۹.

برخی احکام مسجد و حرم

نجس کردن مسجد

نجس کردن زمین و سقف و بام و دیوار مسجد

چه حکمی دارد؟^۱

الف. زمین و سقف و بام و طرف داخل دیوار: نجس کردن آن ها حرام است و در صورت نجس شدن واجب است تطهیر شود. (مراجع عظام تقلید)

ب. طرف بیرون دیوار مسجد:

احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند و اگر نجس شود نجاستش را برطرف نمایند. (مرحوم امام و آیات عظام گلپایگانی، اراکی، فاضل، بهجت، صافی، نوری، وحید)

احتیاط واجب آن است که طرف بیرون دیوار مسجد را هم نجس نکنند و اگر نجس شود، برطرف کردن آن لازم نیست مگر در صورتی که بقاء نجاست، موجب هتک مسجد باشد. (آیات عظام خویی، تبریزی)

اگر نجس کردن طرف بیرون دیوار موجب هتک مسجد باشد البته حرام است و برطرف کردن آن مقداری که رافع هتک باشد لازم است و در صورت عدم هتک، احتیاط مستحب آن است که نجس نکنند، و در صورت نجس

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، مسائل ۳ و ۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۰ و توضیح المسائل وحید، م ۹۰۹ و جامع المسائل بهجت، ج ۱، ص: ۵۶۵ و استفتاءات بهجت، ج ۲، س ۱۷۸۶ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۲۷ و هدایة العباد صافی، ج ۱، مسائل

شدن نیز لازم نیست نجاستش را برطرف نمایند.
(آیت الله سیستانی)

اگر جایی از مسجد نجس شود، بر چه کسی تطهیر آن واجب است؟^۱

بر همه کسانی که متوجه نجاست شده اند لازم است که به طور واجب کفایی نجاست را برطرف کنند، یعنی اگر یک یا چند نفر اقدام به تطهیر کنند از دیگران ساقط می شود وگرنه همه آن ها گناهکارند و کسی که مسجد را نجس کرده در این حکم با دیگران تفاوتی ندارد. (حضرت امام و آیات عظام خویی، مکارم، سیستانی بهجت صافی)

اگر جایی از مسجد نجس شود، آیا تطهیر آن واجب فوری است؟^۲

بلی، واجب فوری است. (مراجع عظام تقلید)

اگر شخص نتواند مسجد را تطهیر نماید مثل
این که مسافرو در حال عبور باشد، یا کمک لازم
داشته باشد و پیدا نکند، در این جا تطهیر مسجد
بر او واجب نیست، ولی آیا اطلاع دادن به کسی
که می تواند تطهیر کند بر او واجب است؟^۳

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۳ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۰ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۳۷ و هدایة العباد صافی، ج ۱، م ۵۵۶ و منهج الصالحین خوئی، کتاب الطهارة، م ۴۲۳.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۰ و وسیلة النجاة بهجت، م ۵۳۷ و هدایة العباد صافی، ج ۱، م ۵۵۶ و منهج الصالحین وحید، کتاب الطهارة، م ۴۲۴.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، م ۱۹ و توضیح المسائل مراجع،

الف. باقی گذاشتن نجاست موجب بی‌احترامی
به مسجد می‌باشد:

بنا بر احتیاط واجب، باید به کسی که
می‌تواند تطهیر کند اطلاع دهد. (حضرت امام و
آیات عظام اراکی، صافی، مکارم، نوری)

چنانچه بدانند که اگر به دیگری اطلاع
دهد این کار انجام می‌گیرد باید به او اطلاع
دهد بلکه اگر احتمال عقلایی بدهد که اگر
به دیگری اطلاع دهد این کار انجام می‌گیرد
بنابر احتیاط واجب باید به او اطلاع دهد.
(آیت‌الله سیستانی)

باید به کسی که احتمال می‌دهد آن را تطهیر
می‌کند اطلاع دهد. (آیات عظام خوئی، گلپایگانی،
تبریزی، فاضل، زنجانی، وحید)

ب. باقی گذاشتن نجاست موجب بی‌احترامی
به مسجد نمی‌باشد:

اطلاع دادن واجب نیست. (حضرت امام و آیات
عظام نوری، سیستانی)

باید به کسی که می‌تواند آن را تطهیر می‌کند
اطلاع دهد. (آیات عظام خوئی، گلپایگانی، تبریزی،
فاضل، زنجانی، وحید)

مستحبات و مکروهات مسجد

نماز تحیت یعنی چه و در چه جاهایی مستحب

است؟^۱

وقتی انسان وارد مسجد می‌شود، مستحب است دو رکعت نماز به قصد تحیت و احترام مسجد بخواند و اگر نماز واجب یا مستحب دیگری هم بخواند کافی است. (مراجع عظام)

حکم خوابیدن در مسجد چیست؟^۲

خوابیدن در مسجد اگر انسان ناچار نباشد و صحبت کردن راجع به کارهای دنیا و خواندن شعری که نصیحت و مانند آن نباشد در مسجد مکروه است. (مراجع عظام)

نجس کردن حرم امامان علیهم‌السلام

حکم نجس کردن حرم پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و حرم

امامان علیهم‌السلام چیست؟^۳

در صورتی که نجس کردن بی احترامی حساب می‌شود حرام است مراجع عظام تقلید

۱ - توضیح المسائل (محمی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۵۰۸، ۹۱۳.

۲ - هم ج ۱، فصل فی احکام النجاسه، م ۲۰ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۰۴ و منهاج الصالحین خوبی، وحید، تبریزی، سیستانی، کتاب الطهاره، م ۴۴۲ و وسیله النجاة بهجت، م ۵۲۷ و استفتاء کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی. شایان ذکر است که مراد از حرم در این مسأله، روضه منوره است یعنی محوطه ای که ضریح مقدس و قبر مطهر در آن قرار دارد و اما حرمت نجس کردن یا وجوب تطهیر سایر رواقها یا صحن ها که مسجد نباشند در صورتی است که موجب بی احترامی و هتک باشد. (استفتاء کتبی خصوصی موجود در هیئت علمی از آیت الله سیستانی)

نجس کردن حسینیه

نجس کردن حسینیه اشکال دارد یا نه و اگر
نجس شد فوری باید تطهیر کرد یا نه؟^۱
حسینیه، حکم مسجد را ندارد ولی نجس
کردن آن بطور عمد اگر بر خلاف مقررات وقف
باشد جائز نیست. (آیت الله گلپایگانی)

برخی از احکام نماز و مقدمات آن

نماز در زمین مردم

آیا نماز در زمین های وسیع دوازده روستا جایز

است؟^۲

در زمین های بسیار وسیع که از توابع عرفی
روستاهاست و معمولاً چراگاه حیوانات است،
نماز خواندن، نشستن و خوابیدن در آن اشکال
ندارد، اگر چه نارضایتی و ممانعت مالکین
آشکار گردد. (حضرت امام و آیات عظام سیستانی،
زنجانی، احتیاط ترک است فاضل)

و اگر راضی نباشند:

۱. جایز نیست. (آیت الله بهجت)
۲. به احتیاط جایز نیست. (آیات عظام اراکی،
گلپایگانی، صافی)
۳. علم به رضایت شرط نیست ولی اگر نهی
کنند به احتیاط جایز نیست. (آیات عظام خویی،
تبریزی، وحید)

۱. گلپایگانی، مجمع المسائل، ج ۱، ص ۱۵۶.

۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۸۷۹م؛ العروة الوثقی
(المحشی)، ج ۲، ص ۱۷۲م، فصل فی مکان المصلی.

چیزهایی که سجده بر آن صحیح است

سجده بر چه چیزهایی صحیح است؟^۱

باید بر زمین و چیزهای غیر خوراکی که از زمین می‌روید، مانند چوب و برگ درخت سجده کرد و سجده بر چیزهای خوراکی و پوشاکی صحیح نیست، سجده کردن بر سنگهای معدنی مانند سنگ مرمر و سنگهای سیاه اشکال ندارد. (مراجع عظام)

با فضیلت ترین چیزی که سجده بر آن صحیح

است چیست؟^۲

برای سجده بهتر از هر چیز، تربت حضرت سید الشهداء علیه السلام می‌باشد، بعد از آن خاک، بعد از خاک سنگ و بعد از سنگ گیاه است. (مراجع عظام)

مکروهات مکان نماز گذار

نماز خواندن در چه جاهایی مکروه است؟^۳

نماز خواندن در چند جا مکروه است و از آن جمله است: حمام، زمین نمک‌زار، مقابل انسان، مقابل دری که باز است، مقابل آتش و چراغ، در آشپزخانه و هر جا که کوره آتش باشد، مقابل چاه و چاله‌ای که محل بول باشد، روبروی عکس و مجسمه چیزی که روح دارد، مگر آن که روی آن پرده بکشند، در اطاقی که

۱. همان، ص ۵۸۴، ج ۱، ص ۵۸۷، م ۲.

۲. توضیح المسائل، ص ۵۸۴.

۳. همان، ص ۵۰۱، م ۸۹۸.

جنب در آن باشد، در جایی که عکس باشد اگر چه روبروی نمازگزار نباشد، مقابل قبر، روی قبر، بین دو قبر، در قبرستان. (مراجع عظام)

آیا نماز در جاده و خیابان جایز است؟^۱

در جاده و خیابان و کوچه اگر برای کسانی که عبور می‌کنند مزاحمت نباشد مکروه است و چنانچه مزاحمت باشد:

حرام ولی نماز باطل نیست. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم، زنجانی به احتیاط مستحب)

هم حرام و هم نماز باطل است. (آیات عظام اراکی، گلپایگانی، فاضل، صافی)

حکم نماز خواندن بر سطح شیب دار اگر محل سجده از جای زانو بلندتر یا پایین تر باشد نماز صحیح است؟^۲

جای پیشانی نمازگزار نباید از جای ایستادن او یا از جای زانوهای او بیش از چهار انگشت بسته، پست تر یا بلندتر باشد (به صورت فتوا یا احتیاط واجب). (مراجع عظام)

۱. همان.

۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۴۹۷، م ذیل م ۸۸۸
توضیح المسائل (وحید)، ص ۲۰۸، م ۱۰۶۶.

نماز جماعت

حکم حاضر نشدن در نماز جماعت را بیان کنید.^۱

حاضر نشدن به نماز جماعت از روی بی‌اعتنایی جایز نیست و سزاوار نیست که انسان بدون عذر نماز جماعت را ترک کند. (مراجع عظام)

۳۲

احکام زائرین پنداره

آیا نماز فرادی در اول وقت بهتر است یا نماز جماعت با تاخیر بهتر است؟^۲

مستحب است انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند و نماز جماعت از نماز اول وقت که فرادی یعنی تنها خوانده شود بهتر است. و نیز نماز جماعتی را که مختصر بخوانند از نماز فرادی که آن را طول بدهند بهتر می‌باشد. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، صافی،

ارا) مستحب است انسان صبر کند که نماز را به جماعت بخواند و نماز جماعت از نماز اول وقت که فرادی یعنی تنها خوانده شود و در وقت فضیلت خوانده شود بهتر است. و نیز نماز جماعتی را که مختصر بخوانند از نماز فرادی که آن را طول بدهند بهتر می‌باشد. (آیات عظام

خو) تبریزی، سیستان، وحید، زنجانی)

۱. همان، ص ۷۶۸، م ۱۴۰۱؛ توضیح المسائل وحید، ۱۴۰۹.
۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۷۶۸، م ۱۴۰۲؛ توضیح المسائل وحید، ۱۴۰۲.

آیا به امام جماعتی که با تیمم یا وضوی
جبیره یا لباس نجس نماز می‌خواند می‌شود
اقتدا کرد؟^۱

الف. اگر عذر امام جماعت، تیمم یا وضوی
جبیره‌ای است:

می‌شود به او اقتدا کرد. (حضرت امام و آیات
عظام فاضل، گلپایگانی، خوئی، سیستانی، تبریزی،
زنجانی، نوری صافی، اراکی، بهجت)

ب. و اگر عذر او، لباس نجس است:
بنا بر احتیاط واجب نباید به او اقتدا کرد.
(حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، صافی،
اراکلی، بهجت)

می‌شود به او اقتدا کرد. (آیات عظام خوئی،
سیستانی، تبریزی، زنجانی، نوری)

نماز مسافر

حد ترخص

مسافر هنگام ترک کردن وطن، چه مقدار از
وطن که دور شود نمازش شکسته می‌شود؟^۲

به حدی دور شویم که نه صدای اذان شهر
را در آنجا بشنویم و نه دیوارهای شهر را ببینیم
(خفای اذان و جدران). (حضرت امام، آیات عظام
فاضل، بهجت، صافی، نوری، گلپایگانی)

نه صدای اذان شهر را در آنجا بشنویم و نه
مردم شهر، ما را ببینند (آیات عظام وحید، زنجانی،

۱. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، م ۱۴۵۷.

۲. توضیح المسائل مراجع، نماز مسافر، شرط هشتم، قبل از مسئله ۱۳۱۸.

خویی، تبریزی) و نشانه آن این است که ما اهل شهر را نبینیم. (آیات عظام خویی، تبریزی) در دو تعریف بالا، نشنیدن صدای اذان و ندیدن دیوار یا مردم، باید باهم باشد. در غیر این صورت، باید نمازمان را شکسته بخوانیم. مردم شهر ما را نبینند. حتی آن‌ها که در خارج شهر و در حومه شهر هستند، نتوانند ما را ببینند. نشانه آن هم این است که ما اهل شهر را نبینیم.^۱ (آیت‌الله سیستانی)

بنابر احتیاط مستحب، هم اذان شهر را نشنویم و هم دیوار شهر را نبینیم. البته نشنیدن اذان شهر، برای تعیین حد ترخص کافی است.^۲ (مقام معظم رهبری)

یکی از دو نشانه کافی است، به شرطی که یقین نداشته باشیم نشانه دیگر نیست. اگر یقین داشتیم که نشانه دیگر نیست، باید احتیاط کنیم.^۳ (آیت‌الله مکارم)

اجازه همسر

حکم سفر زن بی اجازه شوهر چیست؟

گناه است^۴ و زن باید:^۵

نمازش را کامل بخواند، اگر این سفر باعث نشوز^۶ باشد. (آیت‌الله خویی)

۱. سیستانی، توضیح المسائل، شرط هشتم.

۲. خامنه‌ای، أجوبة الاستفتائات، سؤال ۶۷۶.

۳. مکارم، توضیح المسائل، مسئله ۱۱۵۵.

۴. اگر سفری بر زن واجب باشد، مانند سفر برای حج واجب، در این صورت اجازه شوهر شرط نیست.

۵. توضیح المسائل مراجع، ص ۶۹۵، نماز مسافر، شرط پنجم.

۶. نشوز یعنی زن از اطاعت شوهر در مسائل زناشویی خارج شود و حق شوهر را

بنابر احتیاط واجب، نمازش را کامل بخواند.

(آیت الله مکارم)

نمازش را کامل بخواند. (مشهور)

اجازه پدر و مادر

حکم سفر فرزند بی اجازه والدین چیست؟^۱

باعث نمی شود کامل خواندن نماز بر او واجب شود؛ اما:

اگر والدین او را از سفر نهی کرده باشند، باید نمازش را کامل بخواند. (آیات عظام بهجت، نوری)
اگر والدین او را نهی کرده باشند و این سفر موجب آزار و اذیت ایشان باشد، باید نماز را کامل بخواند. (آیات عظام مکارم، فاضل، گپایگانی، صافی)

حتی اگر او را از سفر نهی نکرده باشند، اما این سفر باعث اذیت **ازار** ایشان باشد، باید نمازش را کامل بخواند. (حضرت امام، آیات عظام خویی، تبریزی، زنجانی، سیستانی)

**کسی که شغلش سفر است مثل راننده
اگر برای زیارت سفر کند نمازش تمام است یا
شکسته؟**

نمازش را باید شکسته بخواند.^۲ (مشهور)
بنابر احتیاط واجب، باید هم شکسته بخواند

در این باره پایمال کند.

۱. توضیح المسائل مراجع، نماز مسافر، شرط پنجم و مسئله ۱۲۹۵؛ العروة الوثقی، صلاة المسافر، الخامس من الشروط؛ سیستانی، حاشیة العروة الوثقی، ج ۲، ص ۵۱۵؛ (مع نهی الوالدین) بل مع تأذیهما بالخروج الناشئ من شفقتهم علیه (باعث اذیت ناشی از شفقت و مهربانی پدر و مادر به او باشد).
۲. توضیح المسائل مراجع، مسئله ۱۳۰۷؛ وحید، توضیح المسائل، مسئله ۱۳۱۶.

و هم کامل. (آیت‌الله زنجانی)
 اگر مردم او را کسی بشناسند که زیاد به سفر
 می‌رود (کثیرالسفر)، باید نمازش را کامل بخواند.^۱
 (سیستانی، فاضل)

**کثیرالسفر کسی است که زیاد به سفر
 می‌رود. این سفر، یا شغلی و تحصیلی است یا
 غیرشغلی. نظر مراجع در این باره چگونه است؟**
 کثیرالسفر با مسافر فرقی ندارد و در حکم
 مسافر است و نمازش شکسته است.^۲ (حضرت
 امام)

سفر فقط باید شغلی ^۳ (مقام معظم رهبری)
 هرکس به هر دلیلی بسیار به سفر برود، چه
 شغلی و تحصیلی و چه تفریحی و زیارتی، نمازش
 کامل است.^۴ (آیات عظام سیستانی، فاضل)
 در سفر شغلی و تحصیلی، نماز کامل است و
 در غیر آن، شکسته.^۵ (آیت‌الله صافی)
 سفر چه شغلی باشد و چه غیرشغلی، نماز
 کثیرالسفر کامل است. این در صورتی است که
 مسافرت در همان مسیر باشد. در مسیرهای دیگر
 که ارتباطی به رفت و آمد مکرر او ندارد، نمازش
 شکسته است.^۶ (آیت‌الله بهجت)

۱. با توجه به معیار ایشان در کثیرالسفر؛ منهاج الصالحین، مسئله ۹۱۲.

۲. امام، استفتانات، ج ۱، ص ۲۴۶، سؤال ۳۷۶.

۳. اجوبه الاستفتانات، ص ۱۲۹، سؤال ۶۴۲ و ۶۵۲؛ جزوه اختصاصی دفتر مقام
 معظم رهبری.

۴. سیستانی، توضیح المسائل، مسئله ۱۲۹۴؛ فاضل، توضیح المسائل، چاپ
 ۱۳۸۵، مسئله ۱۳۲۵.

۵. صافی، توضیح المسائل، ص ۲۶۵، مسئله ۱۳۲۵.

۶. بهجت، استفتانات، ج ۲، سؤال ۳۰۷۶.

چه سفر شغلی و چه تفریحی و چه کاری، نماز کثیرالسفر کامل است. این در صورتی است که هر سه، کار اصلی او محسوب شود. ^۱ (آیت الله مکارم)

بنابر احتیاط واجب، دانشجو و طلبه باید نمازشان را هم شکسته بخوانند و هم کامل. روزه را نیز اگر گرفته‌اند، صحیح است و نیازی نیست که آن را قضا کنند (آیت الله تبریزی) ^۲.

۳۷

احکام زائرین پیاده

احکام نگاه و پوشش و ارتباط با نامحرم

پوشش در نماز

آیا نماز خواندن زنها بدون چادر صحیح است؟ ^۳

الف. نماز صحیح است در صورتیکه در تمام حالات نماز جاهاییکه باید بپوشاند پوشیده باشد. (آیات عظام تبریزی، نوری همدانی، بهجت)

نماز خواندن با دستکش و کفش چه حکمی دارد؟ ^۴

اگر کفش مانع رسیدن سر انگشت پا به زمین نشود اشکال ندارد. (آیات عظام بهجت و

۱. مکارم، بیک احکام، ش ۱۶، سؤال ۱۴.
۲. تبریزی، استفتانات، ج ۲، ص ۸۲، س ۳۷۶.
۳. نوری همدانی هزار و یک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۸، س ۹۲، بهجت استفتانات، ج ۲، ص ۲۸، س ۱۵۴۱ به ضمیمه مسئله ۶۶۲ رساله، ص ۱۳۳. تبریزی استفتانات جدید، ج ۱، ص ۹۳، س ۴۴۶.
۴. بهجت استفتانات، ج ۲، ص ۴۹، س ۱۶۲۵؛ مکارم استفتانات جدید، ج ۳، ص ۶۹، س ۱۸۹؛ صافی جامع الاحکام ج ۱، ص ۷۸، س ۲۵۹؛ استفتانات (بهجت)، ج ۲، ص ۴۹، س ۱۶۲۵؛ نوری همدانی هزار و یک مساله فقهی ج ۱، ص ۹۰.

(نوری، مکارم، صافی)
نماز خواندن با دستکش اشکال ندارد. (آیات
عظام بهجت، نوری، مکارم و صافی)

پوشیدن لباس جنس مخالف پوشیدن لباس مختص مردان برای زنان و بالعکس چه حکمی دارد؟

بنابر احتیاط واجب حرام است مطلقاً. (یعنی چه زنی خود قرار بدهند یا ندهند) (حضرت امام و آیات عظام فاضل صافی، نوری جز در مواردی که داعی عقلایی و مصلحت مهم‌تری در بین باشد نپوشد)

بنابر احتیاط واجب حرام است، در صورتیکه زنی خود قرار دهند. (آیات عظام سیستانی، وحید، خوئی، زنجانی) اگر مرد لباس زنانه، و زن لباس مردانه را لباس عادی خود قرار دهد، بنا بر احتیاط واجب حرام است ولی نماز خواندن در آن صحیح است و احتیاط مستحب آن است که اصلاً مرد لباس زنانه، و زن لباس مردانه نپوشد خصوصاً در هنگام نماز خواندن)

مسأله پوشیدن لباس مخصوص زنان برای مرد و هم‌چنین پوشیدن لباس مخصوص مردان برای زن، حرام است، اگرچه حرام بودن تا موقعی که داخل در لباس شهرت نباشد، مورد تأمل است. (آیت‌الله بهجت)

حکم پوشیدن لباس مختص مردان برای زنان و بالعکس در نماز چیست؟^۱

نماز با آن صحیح است. (اکثر مراجع)
بعید نیست نماز با آن باطل باشد در صورتیکه
ساترش فقط آن باشد. (آیت الله خویی)

پوشش زنان در مقابل مردان نامحرم

زنها باید چه مقدار از بدن خود را در مقابل

نامحرم بیوشانند؟^۲

برزنها لازم است تمام بدن (غیرازوجه وکفین)
و موی سر خود را از نامحرم بیوشانند. (مراجع
عظام)

آیا پوشاندن زیر چانه از نامحرم برزنها لازم

است؟^۳

آری باید پوشانده شود. (مراجع عظام)

آیا پوشاندن روی پا برزنها در مقابل نامحرم

لازم است؟^۴

۱. رساله مراجع، ج ۱، ص ۴۶۷، م ۸۴۶.

۲. رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۸، م ۲۴۳۵.

۳. اجوبه الاستفتائات، ص ۸۹، س ۴۳۹؛ رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۳۳.
(لازم به ذکر است که بعضی از مراجع به لزوم پوشش چانه تصریح نمودند
و برخی دیگر آن مقدار که توسط مقنعه معمولاً پوشیده می شود را واجب
می دانند)

۴. عروة الوثقی، ج ۱؛ کتاب الصلوة، فصل فی السترو الساتر، الاول (... و یجب
ستر المرأة تمام بدنھا مَن عدا الزوج و المحارم، الا الوجه و الکفین...) با توجه
به اینکه تمام بدن زن باید پوشانده شود به غیر از وجه کفین به دست
می آید که پوشش روی پا لازم است. استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۱؛ احکام
حجاب؛ اجوبه الاستفتائات، ص ۸۹، با توجه به مفهوم، س ۴۳۸؛ جامع
الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۴ م ۱۶۸۶؛ در بعضی کتب فتوا دارند به نقل از نشریه
پیام دین مسائل جدید از دیدگاه علماء و مراجع، ج ۳، ص ۱۱۳.

بله، باید بیوشانند. (مشهور)

بله، بنابر احتیاط پوشش پا لازم است. (آیات)

عظام صافی و تبریزی)

بهتر است بیوشانند در صورت منشا فساد باید

بیوشانند. (آیت الله مکارم)

**پوشیدن لباسهایی که حجم بدن در آنها
پیدا است در مقابل مرد نامحرم چه حکمی دارد؟^۱**
پوشیدن لباسهای تنگ و چسبان اشکال
دارد. (آیت الله مکارم)

اگر پوشیدن لباس های تنگ و چسبان به
نحوی باشد که جلب نظر و توجه اجنبی نماید
و موجب مفسده شود، باید از نامحرم بیوشانند.
(حضرت امام و آیت الله نوری)

اگر پوشیدن آن به نحوی باشد که مهیج
باشد و زینت محسوب شود و مفسده به بار آورد
باید از نامحرم بیوشانند. (مقام معظم رهبری و آیات
عظام بهجت و فاضل)

احکام شنیدن و شنواندن صدا به نامحرم

**صحبت کردن زن با مرد نامحرم چه حکمی
دارد؟^۲**

۱. مکارم، توضیح المسائل ص ۴۰۲، م ۲۰۹۰ ایشان در رابطه با جوراب و حجم پا فرمودند: در صورتیکه منشاء مفسده باشد اشکال دارد؛ استفتائات، ج ۲، ص ۳۴۹، س ۱۰۲۳؛ استفتائات، ج ۳، ص ۲۵۵، س ۲۷ (نظر ایشان در رابطه با حجم پا با وجود ضخامت جوراب در این سوال بیان شده است)، اجوبة الاستفتائات، ص ۳۰۴، س ۱۳۶۷؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۱، س ۱۷۰۹.

۲. استفتائات جدید، ج ۱، ص ۲۳۵، س ۸۱۹؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۳.

اگر بدون قصد لذت و ترس وقوع در گناه باشد اشکال ندارد. (آیات عظام مکارم فاضل، سیستانی)

اگر مفسده ندارد اشکال ندارد. (حضرت امام و آیات عظام نوری همدانی و بهجت)
اگر در معرض تَلذُّذ و ریبیه شنوندگان نامحرم نباشد اشکال ندارد. (آیت‌الله صافی)

۴۱

احکام زائرین پیاده

شوخی کردن زن با نامحرم چه حکمی دارد؟^۱
اگر با قصد لذت باشد جایز نیست. (آیت‌الله فاضل)

چون غالباً موجب وقوع در فتنه است ترک شود. (آیت‌الله بهجت)

حکم خندیدن زن‌ها در حضور نامحرم با صدای بلند چیست؟^۲
اشکال دارد. (آیت‌الله بهجت)

حکم دعا خواندن ، ذکر مصیبت و مداحی زنان با توجه به اینکه نامحرم صدای آنها را بشنود چیست؟^۳

---

۱. ۱۷۱۹؛ منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۱۵، م ۲۹. (يجوز لها اسماع صوتها للاجانب الامع الخوف الوقوع في الحرام)
تذکر: نظر آیت‌الله خامنه‌ای پیدا نشد استفتانات، ج ۳، نظر، لمس، ...، ص ۲۷۱، ص ۵۲؛ هزارو یک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۱۹۷، ص ۶۵۶، ص ۶۵۶.
استفتانات، ج ۴، ص ۱۹۵، ص ۵۲۹۴؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۰، ص ۱۶۶۸.

۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۴، ص ۱۷۲۱؛ استفتانات، ج ۴، ص ۱۸۷، ص ۵۲۵۷.
۳. استفتانات، ج ۳، ص ۲۳۷، ص ۴۱۴۹؛ استفتانات، ج ۴، ص ۱۸۷، ص ۵۲۵۹.
۳. استفتانات، ج ۴، ص ۱۸۹، ص ۵۲۶۶؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۶۱، ص ۱۶۷؛ هزارو یک مسئله فقهی، ج ۲، ص ۲۰۲، ص ۶۶۷؛ جامع الاحکام، ج ۲،

در صورتیکه موجب فساد و انحراف نشود
اشکال ندارد. (آیت‌الله نوری)
احتیاط در ترک آنست. (آیت‌الله بهجت)

اگر معرض التذاذ مرد اجنبی باشد جائز
نیست «و لا تخضعن بالقول فیطمع الذی فی
قلبه مرض» بطور کلی اجراء این برنامه‌ها از
سوی زنها با حضور مردها غالباً خالی از رجحان و
در بعض موارد معرض ریبه و تهییج و حرام است
بر حسب بعض روایات جز در موارد ضرورت یا
برای حوائج متعارف توصیه شده است که زن
در حضور مرد اجنبی سکوت نماید. (صافی)

**حکم شنیدن صدای خنده زنان نامحرم
چیست؟^۱**

اگر همراه با لذت و ریبه نباشد و فتنه و
مفسده خاصی نباشد، اشکال ندارد. (آیات عظام
بهجت، صافی و مکارم)

**حکم صحبت کردن با مرد نامحرم
چیست؟**

الف. صحبت کردن مرد با زن نامحرم اگر
توأم با قصد لذت و شهوت نباشد مانعی ندارد.
(آیت‌الله فاضل)

گفتگو با نامحرم اگر موجب فساد نباشد

ص ۱۶۳، س ۱۶۸۱.

۱. استفتانات، ج ۴، ص ۱۸۷، س ۵۲۵۵؛ جامع الاحکام (صافی)، ج ۲، ص ۱۶۷۸.

استفتانات جدید، ج ۱، ص ۲۳۳، س ۸۱۱.

۲. جامع المسائل، ج ۱، ص ۴۵۳، س ۱۷۱۹؛ هزارویک مسئله، ج ۲، ص ۱۹۷.

ص ۶۵۶.

اشکال ندارد. (آیت‌الله نوری)

حکم آمپول زدن ، نبض گرفتن و یا فشار خون
و ... بوسیله نامحرم چیست؟^۱

در مقام ضرورت و معالجه جایز است و در غیر
این صورت جایز نیست. (مقام معظم رهبری و آیات

عظام مکارم ، نوری ، بهجت ، سیستانی)

در مقام ضرورت اگر موارد مذکور بدون لمس
و نظر ممکن باشد، لمس و نظر مطلقاً جایز
نیست. (حضرت امام و آیت‌الله فاضل)

در چه صورت برای زنها مراجعه به پزشک غیر
مماثل جایز است؟^۲

در صورتیکه مراجعه به پزشک زن حاذق و
متخصص ، غیر ممکن و یا خیلی سخت باشد.

(مقام معظم رهبری و آیت‌الله بهجت)

اگر احتمال قوی بدهد که متخصص مرد
عالم تر است و این علم بیشتر در درمان او یا
رفع خطرات، مؤثر باشد، می‌تواند پزشک مرد را
مقدم بدارد. (آیت‌الله مکارم)

اگر بیماری سنگینی دارد که تشخیص و
مداوای آن (حفظ جان بیمار) متوقف بر لمس و

۱ . عروة الوثقی، ج ۲؛ کتاب نکاح، النکاح و آدابہ، ص ۷۶۰، م ۳۵؛ مقام
معلم رهبری، اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۷، ص ۱۳۰۰؛ استفتائات جدید، ج
۱، ص ۲۳۲، ص ۸۰۳ و ج ۲، ص ۵۹۹، ص ۱۷۳۳؛ هزار و یک مسئله فقهی، ج
۱، ص ۲۸۲، ص ۹۶۶؛ استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۲، ص ۳۹۶؛ منهاج الصالحین،
ج ۳؛ کتاب النکاح، ص ۱۳، م ۲۱.
۲ . اجوبه الاستفتائات، ص ۲۸۸، ص ۱۳۰۳؛ استفتائات، ج ۳، ص ۱۸۱، ص ۳۹۶۴؛
رساله، ص ۴۰۲ م ۲۰۸۸ و ۲۰۸۹؛ جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۵۷، ص ۲۰۷۹،
هزار و یک مسئله فقهی، ج ۱، ص ۲۷۱، ص ۹۳۳.

نظر پزشک مرد است و پزشک زن وجود ندارد ،
و حتی راهی برای محرم شدن مثل عقد موقت
نباشد، نظر و لمس به قدر ضرورت گناه ندارد.
(آیت الله فاضل)

مراجعه به پزشک نامحرم در مواردیکه معاینه
و معالجه مستلزم ارتکاب حرام از قبیل نگاه به
غیر صورت و دستها تا میچ و لمس بدن نامحرم
نباشد اشکال ندارد. ولی در صورتیکه مستلزم
ارتکاب حرام باشد جایز نیست ، مگر در موارد
ضرورت. (آیت الله نوری)

لمس بدن بیمار (بدون اضطرار) از روی لباس
چه حکمی دارد؟^۱

در صورتیکه مفسده نداشته باشد و لازم باشد
ظاهراً جایز است. (آیت الله فاضل)

اگر حرام دیگری تحقق پیدا نکند جایز
است. (آیت الله نوری)

با پوشش مانعی ندارد. (مقام معظم هبری و
آیات عظام سیستانی و مکارم)

حکم نگاه زن به وجه و کفین مرد نامحرم
چیست؟^۲

با قصد لذت حرام است اما بدون قصد لذت
جایز است. (مراجع عظام)

۱. جامع المسائل، ج ۱، ص ۵۶۰، س ۲۰۸۴.

۲. رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵ م ۲۴۳۳.

حکم نگاه به مواضعی که مردان معمولاً می‌پوشانند (مانند: سینه ساق پا بازو و... چیست؟^۱
 حتی بدون قصد لذت حرام است. (حضرت امام و مقام معظم رهبری و آیات عظام فاضل، نوری، مکارم، صافی، وحید)

بدون قصد لذت بنا بر احتیاط واجب حرام است. (آیات عظام بهجت، زنجانی، سیستانی، خوئی)

حکم نگاه به مواضعی که معمولاً مردان نمی‌پوشانند مانند سروگردن و ... چیست؟^۲
 بدون قصد لذت اشکال ندارد. (آیات عظام بهجت، خوئی، مکارم، سیستانی، رهبری، صافی گلپایگانی، زنجانی، وحید)

بدون قصد لذت هم اشکال دارد، زیرا زنها نباید به مواضعی غیر از وجه و کفین مردان نگاه کنند. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، نوری)

استفاده از زیورآلات طلا مانند زنجیر، انگشتر، حلقه و ساعت مچی برای مردان در حال نماز چه حکمی دارد؟^۳

۱. استفتائات، ج ۴، ص ۱۶۵؛ رساله، ج ۲، ص ۲۰۷، م ۲۴۴۲؛ رساله، ص ۳۹۱، م ۲۳۹۲؛ منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۵، م؛ رساله مراجع، همان؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۲، م ۱۷۱۲؛ رساله، ص ۴۷۱، م ۲۴۹۷، جزوه پوشش و نگاه، واحد پاسخ به سؤالات شرعی جامعه الزهرا (س)، ص ۵۲؛ رساله، ص ۳۶۴، م ۲۰۳۶۱۲۳۲.

۲. رساله مراجع، ج ۲، ص ۴۸۵، م ۲۴۳۳؛ رساله، ص ۳۶۳، م ۲۴۲۹؛ منهاج الصالحین، ج ۳، ص ۲۹۵، م ۱۲۳۲؛ رساله، ص ۴۰۱، م ۲۰۸۰؛ رساله، ص ۳۹۱، م ۲۳۹۲ (البته بدون قصد لذت و خوف وقوع در حرام اشکال ندارد) جزوه پوشش، نگاه و زینت، همان؛ جامع الاحکام، ج ۲، ص ۱۷۲، م ۱۷۱۱ (مواضعی که متدینین نمی‌پوشانند اشکال ندارد.)؛ رساله، ج ۲، ص ۲۰۷، استفاده از مفهوم مسئله ۲۴۴۲؛ رساله، ص ۴۷۱، م

۳. رساله مراجع، ج ۱، م ۸۳۲. (آیه الله خامنه‌ای: اجوبه الاستفتائات، ص ۹۰.

اگر عمداً با زیورآلات طلا نماز بخواند، نمازش باطل است. (مراجع عظام)

اگر از روی فراموشی با آنها نماز بخواند، نظر مراجع عظام متفاوت است:

نمازش صحیح است. (مشهور مراجع)

بنابر احتیاط واجب نماز را دوباره بخواند. (آیت الله فاضل)

نماز را باید دوباره بخواند. (آیت الله زنجانی)

اگر از روی جهل و ندانستن مسئله با زیورآلات طلا نماز بخواند، نمازش صحیح است. (مشهور مراجع)

احتیاط مستحب آن است که نماز را دوباره بخواند. (آیت الله زنجانی)

اگر جاهل مقصر باشد، نمازش باطل است.

(آیت الله بهجت)

نافله های یومیه

آیا در سفر می شود نافله ها را بجا آورد؟^۱

نافله ظهر و عصر را در سفر نباید خواند ولی نافله عشا را به نیت این که شاید مطلوب خداوند باشد می تواند به جا آورد. (مراجع)

وقت نماز شب را برای مسافر و غیر مسافر بیان کنید.^۲

وقت نافله شب از نصف شب است تا اذان

۱. رساله مراجع، ج ۱، م ۸۳۳؛ رساله، ص ۱۵۸، م ۸۴۱؛ رساله، ج ۱، ص ۲۰۵، م ۸۴۱؛ رساله مراجع، ج ۱، م؛ استفتائات، ج ۲، ص ۴۵، م ۱۶۰۵.

۲. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۱، ص ۴۲۷، م ۷۶۷.

۳. همان، م ۷۷۳ و ۷۷۴.

صبح و بهتر است نزدیک اذان صبح خوانده شود. (مراجع)

مسافر و کسی که برای او سخت است که نافله شب را بعد از نصف شب بخواند می‌تواند آن را در اول شب و قبل از نیمه شب بجا آورد. (مراجع)

وقت نافله شب بنا بر مشهور نصف شب است و این گرچه احوط و بهتر است ولی بعید نیست از اول شب باشد؛ و تا اذان صبح وقتش ادامه دارد و بهتر آن است نزدیک اذان صبح خوانده شود. (آیت‌الله سیستانی)

آیا نماز مستحبی را می‌شود در حال راه رفتن و سواری خواند؟!

نماز مستحبی را می‌شود در حال راه رفتن و سواری خواند و اگر انسان در این دو حال، نماز مستحبی بخواند لازم نیست رو به قبله باشد. (مراجع)

نذر وعهد

صیغه نذر

آیا در منعقد شدن نذر شرط است صیغه خوانده شود یا تصمیم و نیت قلبی کفایت می‌کند؟^۱

در نذر باید صیغه خوانده شود و لازم نیست آن را به عربی بخوانند؛ پس اگر بگوید چنانچه مریض من خوب شود، برای خدا بر من است که ده تومان به فقیر بدهم، نذر او صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام فاضل، گلپایگانی، خوئی، سیستانی، تبریزی، زنجانی، نوری، صافی، اراکی، بهجت)

صیغه نذر چیست و چگونه خوانده می‌شود؟^۲

صیغه نذر عبارت است از: (الله علیّ یعنی برای خدا بر من است) به هر زبانی که باشد.^۳ (مشهور مراجع)

تغییر نذر

اگر کسی نذر کند به زیارت امام حسین علیه السلام برود، آیا می‌تواند عوض آن کار دیگری انجام دهد مثلاً به زیارت امام رضا علیه السلام برود؟
اگر نذر کند که به زیارت یکی از امامان علیهم السلام مثلاً به زیارت حضرت اباعبدالله علیه السلام مشرف

۱. همان، ج ۲، م ۲۶۴۱.

۲. همان.

۳. شایان ذکر است آیت الله مکارم می‌فرمایند چنانچه بگوید نذر می‌کنم برای خدا بازهم نذر شرعی منعقد می‌شود. رساله جدید مکارم مساله ۲۲۷۴

شود، چنانچه به زیارت امام دیگر برود کافی نیست و اگر بواسطه عذری نتواند آن امام علیه السلام را زیارت کند چیزی بر او واجب نیست.^۱ (مراجع عظام)

آیا می‌توان عمل به نذر را تغییر داد؟^۲

اگر نذر کند عملی را انجام دهد، باید همان طور که نذر کرده بجا آورد پس اگر نذر کند که روز اول ماه صدقه بدهد، یا روزه بگیرد، (یا نماز اول ماه بخواند) چنانچه قبل از آن روز یا بعد از آن بجا آورد کفایت نمی‌کند. و نیز اگر نذر کند که وقتی مریض او خوب شد صدقه بدهد، چنانچه پیش از آن که خوب شود صدقه را بدهد کافی نیست. (مراجع عظام)

صیغه و حکم عهد

آیا عهد هم حکم نذر را دارد؟^۳

هر گاه با خدا عهد کند که اگر به حاجت شرعی خود برسد کار خیری را انجام دهد، بعد از آن که حاجتش برآورده شد باید آن کار را انجام دهد و نیز اگر بدون آن که حاجتی داشته باشد، عهد کند که عمل خیری را انجام دهد، آن عمل بر او واجب می‌شود و در عهد هم مثل نذر باید صیغه خوانده شود مثلاً بگوید با خدا عهد کردم چنین کنم. (مراجع عظام)

۱. توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)، ج ۲، ص: ۶۱۸ م ۴۶۶۰.

۲. همان، م ۲۶۵۱.

۳. همان، ص: ۶۲۱ م ۲۶۶۷.

احکام نجاسات

آیا استفراغ نجس است؟ آیا تفاوتی بین استفراغ بزرگ سالان و اطفال هست؟^۱
 استفراغ همه انسان ها^۲ و همه حیوانات پاک است مگر استفراغ سگ و خوک و کافر غیر کتابی^۳ که استفراغ این سه دسته نجس است. (مراجع عظام تقلید)

حکم ادرار و مدفوع از لحاظ طهارت و نجاست در موارد زیر چیست؟^۴

ادرار و مدفوع انسان و هر حیوان حرام گوشتی که خون جهنده دارد مثل گربه و خرگوش و نجس است. (مراجع عظام تقلید) در پرندگان حرام گوشت مثل کلاغ و عقاب اختلاف نظر است و بنابر نظر حضرت امام نجس است.^۵

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، اطلاق م ۸۳ و توضیح المسائل وحید، اطلاق م ۸۴ و أجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، س ۲۹۷.

۲. (چه طفل شیر خوار، چه طفلی که هم شیر می خورد و هم غذا و چه انسان بالغ).

۳. شایان ذکر است که نسبت به کفار کتابی اختلاف است مراجعی که کفار کتابی را نجس می دانند استفراغ آن ها را هم نجس می دانند و مراجعی که آن ها را پاک می دانند استفراغ آن ها را هم پاک می دانند. (رجوع شود به بحث کافراز همین جزوه)

۴. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، مورد الاول والثانی و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴ و م ۸۵ و أجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، جواب سوالات ۲۷۹، ۲۸۰ و توضیح المسائل وحید، م ۸۵ و م ۸۶.

۵. شایان ذکر است آیات عظام رهبری، گلپایگانی، اراکی، خویی، تبریزی، سیستانی، صافی، فاضل، مکارم، وحید فضلہ پرندگان را مطلقاً پاک می دانند اگرچه که پرنده حرام گوشت باشد، ولی آیات عظام مرحوم امام، بهجت، نوری می فرمایند: فضلہ پرندگان حرام گوشت نیز نجس است.

آیا بخار نجاست نجس کننده است؟^۱

بخار نجس کننده نیست. (مراجع عظام تقلید)

آیا پوست‌های مختصر لب و جاهای دیگر بدن

در صورت کنده شدن پاک هستند؟^۲

پوست نازکی که خود به خود از دستها، لبها، پاها و سایر قسمت‌های بدن جدا می‌شود، محکوم به طهارت است. (مقام معظم رهبری)

پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر بدن که موقع افتادنشان رسیده، اگر چه آنها را بکنند پاک است، ولی بنا بر احتیاط واجب باید از پوستی که موقع افتادنش نرسیده و آن را کنده‌اند اجتناب نمایند. (حضرت امام و آیت‌الله زنجانی)

پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر بدن که موقع افتادنشان رسیده، اگر چه آنها را بکنند پاک است. (آیت‌الله فاضل)

پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر بدن که از بدن جدا می‌شود، پاک است. (آیات عظام اراکی، نوری)

اگر پوستهای مختصر لب و جاهای دیگر

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی المیاه، م ۴ و فصل فی المطهرات، بخش الخامس، مسائل ۷۰۳ و مجمع المسائل کلیایگانی، ج ۱، س ۳۵ و المسائل المنتخبة تبریزی، الرابع من المطهرات: الاستحالة و استفتاءات بهجت، ج ۱، س ۲۸۹ و س ۳۰۰ و منهاج الصالحین خوبی، تبریزی، وحید، کتاب الطهارة، م ۴۸۸.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، الرابع من النجاسات، م ۱ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۱ و واجوبه الاستفتاءات رهبری (فارسی)، س ۲۷۲ و توضیح المسائل وحید، م ۹۲ و مجمع المسائل کلیایگانی، ج ۱، س ۹۷ و استفتاءات جدید تبریزی، ج ۱، س ۱۱۸ و استفتاءات بهجت، ج ۱، س ۳۰۶ و استفتاء کتبی خصوصی از آیت‌الله سیستانی.

بدن را بکنند پاک است. (آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید)

اجزاء صغار و کوچک بدن که روح ندارند و به آسانی جدا می‌شوند، پاک هستند و اگر حیات داشته باشند، بنابر فتوی نجس هستند و اگر مشکوک باشند که روح دارند یا خیر محکوم به پاکی و طهارت هستند و استصحاب حیات عنوان میته (مردار) را اثبات نمی‌کند. (آیت‌الله سیستانی)

پوستهایی که از لب و سر و جاهای دیگر بدن انسان جدا می‌شود پاک است، اما اگر آن را با فشار جدا کنند احتیاط واجب اجتناب است. (آیت‌الله مکارم)

پوستهایی که از لب و سر و جاهای دیگر بدن انسان جدا می‌شود اگر عرفاً پوست کنده شده بر آن صادق است بنابر احتیاط واجب، نجس است. (آیت‌الله بهجت)

در صورتی که احساس درد شود احتیاط، اجتناب است. (آیت‌الله گلپایگانی)

خون

حکم خون در موارد زیر چیست؟^۱

خون انسان و هر حیوانی که خون جهنده دارد، یعنی حیوانی که اگر رگ آن را ببرند خون از آن جستن می‌کند، نجس است. (مراجع عظام تقلید)

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، الخامس من النجاسات و أجوبة الاستفتائات رهبری (فارسی)، اطلاق جواب س ۲۶۶ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۶ و توضیح المسائل وحید، م ۹۷.

خون داخل تخم مرغ چه حکمی دارد؟^۱

الف. از جهت پاکی و نجاست:

محکوم به طهارت است. (آیات عظام مرحوم

امام، رهبری، فاضل، سیستانی)

بنا بر احتیاط واجب از تخم مرغی که ذره‌ای

خون در آن است، باید اجتناب کرد. (آیات عظام

خوئی، گلپایگانی، اراکی، تبریزی، بهجت، صافی،

زنجانی، نوری، مکارم)

ب. از جهت خوردن:

خوردن آن حرام است. (مقام معظم رهبری و

آیت‌الله فاضل)

به احتیاط واجب باید از خوردن آن اجتناب

کرد و اگر خون را با زرده تخم مرغ به هم بزنند

که از بین برود، خوردن زرده هم مانعی ندارد.

(آیات عظام مرحوم امام، سیستانی)

بنا بر احتیاط واجب از تخم مرغی که ذره‌ای

خون در آن است، باید اجتناب کرد ولی اگر

خون در زرده باشد تا پوست نازک روی آن پاره

نشده، سفیده پاک است. (آیات عظام خوئی،

گلپایگانی، اراکی، تبریزی، بهجت، صافی، زنجانی،

نوری)

خوردن آن حرام است اما کافی است خون موجود

در تخم مرغ را بردارند و دور بریزند، و بقیه پاک و

حلال است اما اگر عمداً به هم بزنند تا مستهلک

شود خوردن آن اشکال دارد. (آیت‌الله مکارم)

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۹۸ و توضیح المسائل وحید، م ۹۹ و اجوبه الاستفتائات رهبری، س ۲۶۹ و جامع المسائل فارسی - فاضل، ج ۱، س ۷۱ و توضیح المسائل جدید مکارم، م ۱۰۴.

خونی که از لای دندان‌ها می‌آید، چنانچه با آب دهان مخلوط شود واز بین برود، آیا پاک است؟^۱

پاک است و اجتناب از آب دهان نیز لازم نیست. (آیات عظام مرحوم امام، رهبری، اراکی، فاضل، خویی، تبریزی، سیستانی، صافی، وحید) پاک است و فرو بردن آب دهان نیز اشکال ندارد ولی عمداً این کار را نکند. (آیت‌الله مکارم) پاک است ولی فرو بردن آب دهان اشکال دارد. (آیات عظام نوری و زنجانی)

خونی که به واسطه کوبیده شدن، زیر ناخن یا زیر پوست می‌میرد، چه حکمی دارد؟^۲

الف. عرفاً به آن خون نمی‌گویند، پاک است. (مراجع عظام تقلید)

ب. عرفاً به آن خون می‌گویند، در صورتی که ناخن یا پوست سوراخ شود به طوری که خون جزء ظاهر بدن حساب شود نجس است و جهت وضو یا غسل:

۱. بیرون آوردن خون و تطهیر محلّ مشقت ندارد:

باید برای وضو و غسل خون را بیرون آورند. (مراجع عظام تقلید)

۲. بیرون آوردن خون و تطهیر محلّ مشقت زیاد دارد:

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی النجاسات، الخامس من النجاسات، م ۱۳ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۰۰ و توضیح المسائل وحید، م ۱۰۱ و اجوبه الاستفتائات رهبری (فارسی)، اقتباس از س ۲۸۶.

۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۰۱ و توضیح المسائل وحید، م ۱۰۲.

باید اطراف آن را به طوری که نجاست زیاد نشود، بشویند و پارچه یا چیزی مثل پارچه، بر آن بگذارند و روی پارچه دست تر بکشند. (آیات عظام مرحوم امام، اراکی، بهجت، فاضل)

باید برای وضو و غسل اطراف آن را شست و پارچه‌ای روی آن بگذارد و روی پارچه دست تر بکشد و احتیاطاً تیمم هم بکند. (آیات عظام گلپایگانی، صافی، مکارم)

باید تیمم نماید و بنا بر احتیاط لازم وضو هم بگیرد به طوری که وقت وضو گرفتن، آب وضو نجس نشود. (آیت الله تبریزی)

باید تیمم نماید. (آیات عظام خوبی، وحید، سیستانی)

جوش‌های غده مانندی که در جاهای مختلف بدن هست، که گاهی از آن‌ها مایع قرمز رنگ خارج می‌شود که مرتب غده‌هایش می‌ترکد و حوله و صورت را آلوده می‌کند و موجب عسرو حرج است، آیا حکم خون را دارد؟^۱

تشخیص این که خون هست یا نه با خود مکلف است و با علم به خون بودن، از حیث نجاست، اجتناب لازم است ولی اگر شک در خون بودن آن داشته باشد پاک است.

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۲۱ و توضیح المسائل وحید، م ۱۲۲ و استفتاءات (بهجت)، ج ۱، س ۳۱۹.

برخورد نجاست به آب قلیل

آیا آب قلیلی که هنگام تطهیر مخرج ادرار و مدفوع، از محلّ جدا می‌شود، پاک است؟^۱ چنانچه همه موارد زیر موجود باشد آب های ترشح شده پاک است.^۲ (مراجع عظام تقلید)

اول: آب های ترشح شده بویا رنگ یا مزه نجاست نگرفته باشند.

دوم: ذره های غائط در آب های ترشح شده موجود نباشد.

سوم: نجاست دیگری مثل خون، با بول یا غائط بیرون نیامده باشد.

چهارم: نجاستی از خارج به ادرار یا مدفوع نرسیده باشد.

پنجم: بیشتر از مقدار معمول، نجاست به اطراف مخرج نرسیده باشد.

احکام تخلی

حکم بول کردن در آب یا در زمین سخت و سوراخ جانوران و یا ایستاده بودن در هنگام بول چیست؟^۳

همه این موارد مکروه است. (مراجع عظام تقلید)

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الماء المستعمل فی رفع الحدّث الاکبر و الاصغر، ۲م و ۱۰م و ۸م؛ توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۲۷م و توضیح المسائل وحید، ۲۸م.

۲. شایان ذکر است که آیات عظام سیستانی و وحید و مکارم می‌فرمایند: غسله استنجا حکم سائر غسله ها را دارد اما اگر موارد پنجگانه بالا موجود باشد اجتناب از آن غسله لازم نیست و جایی را نجس نمی‌کند. (منهاج الصالحین وحید و سیستانی، کتاب الطهاره، م ۶۴).

۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، ۸۰م و توضیح المسائل وحید، ج ۱، ۸۱م.

آیا انسان می‌تواند در حال اختیار رو به قبله یا پشت به قبله^۱ ادرار و یا مدفوع کند؟^۲

در هنگام ادرار شکم و سینه و زانو و حتی عورت رو به قبله یا پشت به قبله است، جایز نیست. (آیات عظام مرحوم امام، خویی، تبریزی، فاضل، اراکی، گلپایگانی، بهجت، شبیری زنجانی، صافی، مکارم، وحید، نوری)

بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (آیت‌الله سیستانی)

ادرار و مدفوع کردن در باغ مردم یا ملک دیگران مثل مسافرخانه‌ها و هتل‌ها و پاساژها و اماکن تجاری دیگر و رستوران‌های بین‌راهی و مانند اینها برای کسانی که ساکن آن جاها نیستند، چه حکمی دارد؟^۳

چنانچه اجازه تخری نداده اند حرام است مگر آن که معمولاً کسانی هم که ساکن آنجا نیستند^۴ در این اماکن تخری می‌کنند و کسی منع نمی‌کند به نحوی که انسان اطمینان بر عمومی بودن آن مکان پیدا می‌کند. (مراجع عظام تقلید)

۱. مراد از قبله در این جا جهتی است که در حال علم و اختیار باید نماز به آن طرف خوانده شود.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخری، م ۱۴ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۰ و ۵۹ و توضیح المسائل وحید، ج ۱، م ۵۹ و ۶۰ و جامع المسائل بهجت، ج ۱، بخش حرمت استقبال در حال تخری.

۳. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام التخری، م ۲۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۴ و اقتباس از م ۲۷۰ و توضیح المسائل وحید، م ۶۴ و اقتباس از م ۲۷۶.

۴. شایان ذکر است که آیت الله مکارم می‌فرمایند مجرد رفت و آمد مردم برای تخری موجب جواز نمی‌شود بلکه باید افراد متدین برای تخری رفت و آمد کنند.

مطهرات

تطهیر لباس

تطهیر لباسی که به غیر بول نجس شده چگونه است؟

بعد از ازاله نجاست با یک مرتبه شستن پاک می شود چه با آب کرو چه با آب قلیل. (مراجع عظام تقلید)

۵۸

احکام زائرین پنداده

تطهیر لباسی که به بول نجس شده چگونه است؟

چنانچه با آب قلیل تطهیر شود دو مرتبه باید شسته شوند اما اگر با آب کر تطهیر شود: یک مرتبه کافی است. (حضرت امام، مقام معظم رهبری، آیات عظام اراکی، گلپایگانی، صافی، وحید، مکارم)
دو مرتبه باید شسته شوند. (آیات عظام خوئی، تبریزی)
بنابر احتیاط واجب دو مرتبه باید شسته شوند. (آیات عظام سیستانی، زنجانی)

اشیائی که آب در آن ها جمع می شود مانند پارچه و لباس آیا هنگام تطهیر رلازم دارند؟
چنانچه با آب قلیل تطهیر شوند دو مرتبه باید فشار داده شوند. (مراجع)

اما اگر با آب کر تطهیر شوند، فشار لازم است.

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۱۶۰، ۱۵۹ و توضیح المسائل وحید، مسئله ۱۶۰.

(آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم، وحید)
به احتیاط واجب فشار لازم است. (حضرت امام
و مقام معظم رهبری)
فشار لازم نیست. (آیات عظام اراکی، صافی،
سیستانی، گلپایگانی، بهجت)

تطهیر بدن غیر از مخرج ادرار و مدفوع
اگر قسمتی از بدن به چیزی غیر از ادرار نجس
شود، مثلاً خونی شود، چگونه تطهیر می‌شود؟^۱
بعد از ازاله نجاست با یک مرتبه شستن پاک
می‌شود چه با آب کرو چه با آب قلیل. (مراجع
عظام تقلید)

بدن که با ادرار نجس شده، با آب کرو جاری
چگونه تطهیر می‌شود؟

یک مرتبه کافی است.^۲ (مشهور)
بنابر احتیاط واجب دو مرتبه با آب کرو یک
مرتبه در جاری شسته شود.^۳ (آیت‌الله سیستانی)

بدن که با ادرار نجس شده، با آب قلیل چگونه
تطهیر می‌شود؟

دو مرتبه باید شسته شود.^۴ (اجماع)

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسئله ۱۶۲ و توضیح المسائل وحید، مسئله ۱۶۳.

۲. رساله مراجع، م ۱۵۹.

۳. توضیح المسائل، م ۱۵۳.

۴. همان، م ۱۶۰.

تطهیر مخرج ادرار و مدفوع

آیا مخرج ادرار و مدفوع با دستمال و پارچه و سنگ و مانند اینها پاک می‌شود؟
الف. مخرج ادرار، فقط با آب پاک می‌شود.
(مراجع عظام تقلید)

ب. مخرج مدفوع، با غیر آب نیز با وجود شرائطی پاک می‌شود مگر در سه صورت که فقط با آب پاک می‌شود:

اول: آن که با مدفوع، نجاست دیگری مثل خون بیرون آمده باشد.

دوم: آن که نجاستی از خارج به مخرج رسیده باشد.

سوم: آن که اطراف مخرج بیشتر از مقدار معمول آلوده شده باشد. (مراجع عظام تقلید)

چنانچه مخرج مدفوع را با سنگ و کلوخ و مانند اینها (با وجود داشتن همه شرائط) تطهیر کنند آن ذره‌هایی که فقط با آب برطرف می‌شود و بعد از تطهیر با کلوخ و مانند آن در محل باقی می‌مانند، آیا فقط برای نماز بخشیده شده اند یا آن که نجس کننده نیز نمی‌باشند؟^۱

پاک شدن مخرج محلّ تأمل است ولی نماز خواندن مانعی ندارد و چنانچه چیزی هم به آن برسد نجس نمی‌شود و ذره‌های کوچک و لزوجت محلّ، اشکال ندارد. (مرحوم امام)

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الاستنجاء، م ۱۰ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۶۸ و مفهوم مسأله ۶۹ و توضیح المسائل وحید، م ۶۹ و مفهوم مسأله ۷۰ و استفتاءات بهجت، ج ۱، س ۳۹۸.

پاک شدن مخرج محلّ تأمّل است ولی نماز خواندن مانعی ندارد. (آیت الله فاضل)

مخرج پاک می شود و نماز خواندن مانعی ندارد. (آیات عظام اراکی، بهجت، گلپایگانی، خوئی، تبریزی، سیستانی، صافی، زنجانی، مکارم، وحید، نوری)

۶۱

فتاویٰ

احکام زائرین پیاده

اگر ورق قرآن یا چیزی که احترام آن لازم است مثل تربت سید الشهداء یا کاغذی که اسم خدا یا پیغمبر ﷺ یا امام علیّ بر آن نوشته شده، در مستراح بیفتد، وظیفه چیست؟^۱

چنانچه ورق قرآن یا چیزی که احترام آن لازم است مثل کاغذی که اسم خداوند متعال یا پیامبر ﷺ یا یکی از معصومین علیهم السلام بر آن نوشته شده یا القاب و کنیه های آن بزرگواران در مستراح بیفتد، بیرون آوردن و آب کشیدن آن اگر چه خرج داشته باشد واجب فوری است و اگر بیرون آوردن آن ممکن نباشد کسانی که مطلع هستند باید به آن مستراح نروند (بنابرفتوا یا احتیاط واجب^۲) تا یقین کنند آن ورق پوسیده است.^۳ و نیز اگر تربت در مستراح بیفتد و بیرون آوردن آن ممکن نباشد، باید (بنابرفتوا یا احتیاط واجب) تا وقتی که یقین نکرده اند به کلی از بین رفته به آن مستراح نروند. (مراجع عظام تقلید)

۱. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۴۰ و توضیح المسائل وحید، م ۱۴۱.

۲. شایان ذکر است آیات عظام اراکی، فاضل، مکارم در این حکم قائل به احتیاط واجب می باشند ولی فقهای دیگر بنابرفتوا قائل به این حکم شده اند.

۳. ولی اعلام به دیگران واجب نیست. (استفتاء کتبی خصوصی از آیت الله سیستانی)

طهارت اعضاء هنگام وضو و غسل و

تیمم

اگر پیش از تمام شدن وضو، جایی را که شسته یا مسح کرده نجس شود، یا پیش از تمام شدن غسل، جایی را که شسته نجس شود، غسل و وضویش چه حکمی دارد؟^۱
وضو و غسل هر دو صحیح است. (مراجع عظام تقلید)

چه چیزهایی در هنگام تیمم باید پاک باشند؟^۲
چیزی که بر آن تیمم می شود باید پاک باشد و همچنین طبق نظر برخی از مراجع، اعضاء تیمم هنگام مسح کردن هر کدام نیز باید پاک باشند.

آیا در تیمم پاک بودن پیشانی و کف دستها و پشت دستها لازم است؟^۳

بلی، باید آن ها نیز پاک باشند. (حضرت امام، آیات عظام گلپایگانی، اراکی، بهجت، فاضل، نوری) بلی، بنابر احتیاط واجب آن ها نیز باید پاک باشند. (آیات عظام صافی، مکارم)

خیر، در تیمم لازم نیست پیشانی و کف دستها و پشت دستها پاک باشند، اگر چه بهتر است. (آیات عظام خوئی، زنجانی، سیستانی، وحید)

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی شرائط الوضوء، بخش الثانی و فصل فی کیفیه الغسل و احکامه، اقتباس از م ۱۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۲۷۶ و اقتباس از م ۳۸۰ و توضیح المسائل وحید، م ۲۸۲ و اقتباس از م ۳۸۶.
۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۶۹۲، ۷۰۶ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۶۹۹، ۷۱۳.
۳. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۰۶ و توضیح المسائل وحید، م ۷۱۳.

طهارت مکان نمازگزار

آیا پاک بودن مکان نمازگزار هنگام نماز لازم

است؟^۱

الف. غیر سجده گاه:

لازم نیست پاک باشد اگر چه که احتیاط مستحب در پاک بودن آن است اما اگر نجس باشد نباید نجاست طوری باشد که موجب نجاست لباس یا بدن نمازگزار شود. (مراجع عظام تقلید)

ب. سجده گاه:

در حال اختیار و بدون اضطرار باید پاک باشد و اگر نجس باشد نماز باطل است هر چند نجاست آن مسری نباشد. (مراجع عظام تقلید)

نجس بودن تمام باطن یا تمام طرف

دیگر مهر

اگر انسان مهر خود را بر محل نجس بگذارد یا آن که باطن مهر یا سطح دیگر مهر نجس باشد اما سطح ظاهری مهر که نمازگزار پیشانی را بر آن می گذارد پاک باشد، نمازش چه حکمی دارد؟^۲

در طهارت موضع سجده، پاکی سطح ظاهر آن کافی است. (مراجع عظام تقلید)

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسه، م ۱۴ و العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی الصلاة فی النجس، م ۱۲ و العروة الوثقی، کتاب الصلوه، فصل فی مکان المصلی، الشرط الثامن من شروط مکان المصلی و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۱۰۶۵، ذیل م ۸۸۵ شرط چهارم از شروط مکان نمازگزار و توضیح المسائل وحید، مسائل ۸۹۵، ۱۰۷۴.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسه، م ۱۴.

**نماز با لباس یا بدن نجس از روی علم
اگر نمازگزار از روی علم و عمد و اختیار با لباس
یا بدن نجس نماز بخواند آیا نمازش باطل
است؟^۱**

اگر کسی در حال اختیار عمداً با بدن یا لباس نجس نماز بخواند، نمازش باطل است مگر در مواردی که استثناء شده و بعداً خواهد آمد. (مراجع عظام تقلید)

**اگر نمازگزار به خاطر جهل به مسأله ی شرط
بودن طهارت در لباس و بدن نمازگزار، با لباس یا
بدن نجس نماز بخواند آیا نمازش باطل است؟^۲**
چنانچه در فراگیری مسأله کوتاهی کرده است نمازش باطل می باشد (به صورت فتوا یا احتیاط). (آیات عظام خوئی، اراکی، فاضل، نوری، بهجت، تبریزی، زنجانی، وحید، صافی، سیستانی)

**اگر کسی یقین دارد که بدن یا لباسش
نجس نیست و بعد از نماز بفهمد نجس بوده
نمازش چه حکمی دارد؟^۳**

الف. قبلاً پاک بوده و نجاست آن، جدید عارض شده است:
نمازش صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام

۱ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسه ، بخش الصلوه فی النجس و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۷۹۹ و توضیح المسائل وحید، م ۸۰۵.
۲ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسه ، بخش الصلوه فی النجس و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۰۰ و توضیح المسائل وحید، م ۸۰۶.
۳ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسه ، بخش الصلوه فی النجس و م ۲ همان بخش و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۸۰۲ و ۸۰۸ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۸۰۸ و ۸۱۴.

خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، سیستانی، مکارم، نوری)

اگر با آگاهی از مسأله شرعی بوده نمازش صحیح است. (آیت‌الله زنجانی)

ب. قبلاً نجس بوده ولی شخص آن را آب کشیده و یقین کرده که پاک شده است و بعد از نماز فهمیده که پاک نشده:

نمازش صحیح است. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، سیستانی، مکارم، زنجانی)

بنا بر احتیاط واجب اگر وقت نماز باقی است باید دوباره بخواند و اگر وقت گذشته باید نمازش را قضاء کند. (آیت‌الله فاضل)

نمازش باطل است و آن را دوباره بخواند (آیت‌الله نوری)

اگر فراموش کند که بدن یا لباسش نجس است و در بین نماز یا بعد از آن یادش بیاید، نمازش چه حکمی دارد؟^۱

باید نماز را دوباره بخواند و اگر وقت گذشته قضا نماید. (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، مکارم، نوری)

اگر بعد از نماز یادش بیاید که بدن یا لباسش نجس بوده چنانچه فراموشی او از روی اهمال و بی‌اعتنایی بوده، باید بنا بر احتیاط لازم نماز را

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فی احکام النجاسة، بخش الصلوة فی النجس و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۰۳ و توضیح المسائل وحید، م ۸۰۹.

دوباره بخواند، و اگر وقت گذشته قضا نماید، ولی اگر در میان نماز یادش بیاید، در صورتی که آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس یا بیرون آوردن آن، نماز را به هم نمی‌زند، باید در بین نماز بدن یا لباس را آب بکشد یا لباس را عوض نماید یا اگر چیز دیگری عورت او را پوشانده، لباس را بیرون آورد، ولی چنانچه طوری باشد که اگر بدن یا لباس را آب بکشد یا لباس را عوض کند یا بیرون آورد، نماز به هم می‌خورد و اگر لباس را بیرون آورد برهنه می‌ماند، چنانچه وقت نماز وسعت دارد باید بنا بر احتیاط لازم نماز را دوباره با لباس پاک بخواند و الا باید با همان لباس نجس نماز را تمام کند. (آیت‌الله سیستانی)

قبل از گذشتن وقت، یادش بیاید نماز را دوباره بخواند، بلکه اگر وقت هم گذشته بنا بر احتیاط نماز را قضا کند. (آیت‌الله زنجانی)

کسی که مشغول نماز است اگر در بین نماز ملفت شود که بدن یا لباسش نجس شده و احتمال دهد که بعد از شروع در نماز نجس شده است،^۱ وظیفه اش چیست؟^۲

الف. آب کشیدن بدن یا لباس و یا عوض کردن و بیرون آوردن لباس، صورت نماز را به هم

۱. شایان ذکر است اگر احتمال ندهد که نجاست در نماز ایجاد شده مثلاً روی لباسش خون خشک شده است در اینجا حکم مسأله فرق دارد.
 ۲. توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۸۰۶ و ۸۰۵ و ۸۰۴ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۸۱۱ و ۸۱۲ و ۸۱۰ و منهج الصالحین خوبی، تبریزی، وحید، سیستانی، کتاب الطهاره، م ۴۲۵.

نمی‌زند و شخص هم می‌تواند لباس را بیرون آورد یا بدن یا لباس را تطهیر کند:

باید بدن یا لباس را آب بکشد یا لباس را عوض کند، یا اگر چیز دیگری عورت او را پوشانده، لباس را بیرون آورد و نماز را تمام کند.

مراجع عظام تقلید

ب. آب کشیدن بدن یا لباس و یا عوض کردن و بیرون آوردن لباس، صورت نماز را به هم می‌زند یا برای شخص امکان بیرون آوردن لباس نیست یا اگر لباس را بیرون آورد عورتش برهنه می‌ماند در حالی که وقت هم وسعت دارد:

باید نماز را بشکند و با بدن و لباس پاک نماز بخواند (حضرت امام و آیات عظام خویی، تبریزی، اراکی، فاضل، بهجت، گلپایگانی، صافی، وحید، مکارم، نوری، زنجانی)

باید بنا بر احتیاط لازم نماز را دوباره با لباس پاک بخواند. (آیت‌الله سیستانی)

در چه مواردی اگر بدن یا لباس نمازگزار نجس باشد، نماز او صحیح است؟^۱

در چند مورد^۲ اگر بدن یا لباس نمازگزار نجس باشد، نماز او صحیح است که بطور اجمال در زیر بیان می‌شود و شرح هر کدام مسائل بعد گفته می‌شود.

۱. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یعفی عنه فی الصلوه و م ۱ از همان بخش و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴۸ و توضیح المسائل وحید، م ۸۵۴.
۲. شایان ذکر است که در تعداد موارد بخشیده شده بین فقهاء اختلاف است که در مسائل آینده نظرات آن‌ها خواهد آمد.

اول: آن که به واسطه زخم یا جراحت یا دُمَلی که در بدن او است لباس یا بدنش به خون آلوده شده باشد.

دوم: آن که بدن یا لباس او به مقدار کمتر از درهم به خون آلوده باشد.

سوم: آن که لباسهای کوچک او مانند جوراب و عرقچین نجس باشد.

چهارم: آن که چیز نجس همراه نماز گزار باشد.

پنجم: آن که ناچار باشد با بدن یا لباس نجس نماز بخواند.

ششم: آن که لباس زنی که پرستار بچه است نجس شده باشد.

اگر در بدن یا لباس نمازگزار خون زخم یا جراحت یا دمل باشد، آیا برای نماز تطهیر آن ها لازم است؟^۱

تا وقتی که زخم یا جراحت یا دمل خوب نشده است چنانچه شرایط زیر موجود باشد شخص می‌تواند با آن خون نماز بخواند هر چند خون مذکور بیشتر از درهم باشد و با چرک یا زردابه یا عرق های متعارف اطراف آن یا دوا و مرهمی که روی آن گذاشته‌اند یا مواد ضد عفونی کننده مخلوط شده باشد اگرچه که مستحب است روزی یک مرتبه لباسش را تطهیر

۱ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یعفی عنه فی الصلوة، الاول من الامور و مسائل ۳، ۱، ۶ از همان بخش و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، مسائل ۸۴۸، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۴۹ و توضیح المسائل وحید، مسائل ۸۵۸، ۸۵۵، ۸۵۷، ۸۵۶

کند. (مراجع عظام تقلید)

اما آن شرایط عبارتند از:

۱. زخم و جراحت قابل توجه بوده و ثبات و استقرار داشته باشد و عرفاً از زخمهای جزئی محسوب نشود. (مراجع عظام تقلید)
۲. خون از زخم یا دمل و اطراف آن که عرفاً تابع زخم یا دمل محسوب می شود، به جای دیگر سرایت نکرده باشد. (مراجع عظام تقلید)
۳. آب کشیدن بدن یا لباس یا عوض کردن لباس مشقت داشته باشد.^۱

مقدار درهم

خون کمتر از درهم که در نماز بخشیده شده است مقدارش تقریباً چه اندازه است؟^۲

درهم (به نوع فتوا یا احتیاط واجب^۳) به اندازه بند سر انگشت سبّابه (انگشت شهادت یا اشاره)^۴ می شود. (حضرت امام و آیات عظام

۱. شایان ذکر است نسبت به این مورد آیت الله سیستانی می فرمایند، وجود این شرط لازم نیست و فقط دو شرط اول باید باشد.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یعنی عنه فی الصلوه، م ۶ از بخش الاول من الامور و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۴۸ و توضیح المسائل وحید، م ۸۵۴ و منهاج الصالحین خویی، تبریزی، وحید، کتاب الهاره، م ۴۵۰.

۳. شایان ذکر است در تعیین بند سر انگشت سبّابه برخی از مراجع مثل آیات عظام مرحوم امام، خویی، فاضل، گلپایگانی، تبریزی، مکارم می فرمایند: بنا بر احتیاط واجب درهم باید به اندازه بند سر انگشت سبّابه حساب شود ولی برخی از مراجع مثل آیت الله وحید می فرمایند: درهم (به نوع فتوا) باید به اندازه بند سر انگشت سبّابه حساب شود.

۴. شایان ذکر است که بند سر انگشت سبّابه تقریباً به اندازه یک اشرافی یا به اندازه سطح یک دو ریالی می شود به همین خاطر برخی از مراجع مثل مرحوم امام در رساله فارسی می فرمایند: یک درهم تقریباً به اندازه یک اشرافی می باشد ولی در عروه می فرمایند: یک درهم تقریباً به اندازه بند سر انگشت سبّابه است یا آیت الله فاضل در رساله فارسی می فرمایند: یک درهم به اندازه سطح یک دو ریالی می شود ولی در عروه می فرمایند: یک درهم تقریباً به اندازه بند سر انگشت سبّابه است.

گلپایگانی، خوئی، تبریزی، بهجت، اراکی، فاضل، صافی، نوری، مکارم، وحید)

بنا بر احتیاط واجب درهم باید به اندازه بند سرانگشت ابهام (انگشت شصت) حساب شود. (آیت الله سیستانی)

چون قطر درهم متعارف در زمانهای سابق حد اقل (۲۳) میلیمتر بوده، لازم است از این مقدار کمتر باشد. (آیت الله زنجانی)

مخلوط شدن خون با رطوبت

اگر به خون بدن یا لباسی که مقدار آن خون از درهم کمتر است رطوبتی برسد، نماز با آن چه حکمی دارد؟^۱

الف. مجموع خون و رطوبتی که به آن رسیده به اندازه درهم یا بیشتر از آن است: نماز با آن باطل است. (مراجع عظام تقلید)
ب. مجموع رطوبت و خون کمتر از درهم است:

۱. رطوبت از حدود خون تجاوز کرده است: نماز با آن باطل است.^۲ (حضرت امام، و آیات عظام گلپایگانی، خوئی، اراکی، فاضل، سیستانی، تبریزی، مکارم، وحید، صافی، نوری، زنجانی)
نماز خواندن با آن اشکال ندارد. (آیت الله بهجت)

۱ . العروة الوثقی، ج ۱، فصل فیما یعفی عنه فی الصلوه، الثانی من الامور، م ۲ و توضیح المسائل مراجع، ج ۱، م ۸۵۸ و توضیح المسائل وحید، م ۸۶۴.
۲ . شایان ذکر است که بطلان در این مسأله یا بنا برفتوا و یا بنا بر احتیاط واجب است مثلاً مرحوم امام می فرماید: نماز بنا بر احتیاط واجب باطل می باشد یا آیت الله مکارم می فرماید: چنانچه رطوبت در خون مستهلک شده باشد بنا بر احتیاط واجب باطل است و الا بنا برفتوا باطل است.

۲. رطوبت از حدود خون تجاوز نکرده است:
نمازخواندن با آن اشکال دارد مگر آن که
رطوبت در خون مستهلک شود و از بین برود.
(حضرت امام، گلپایگانی، فاضل، صافی، نوری)
. نماز خواندن با آن اشکال ندارد. (آیات
عظام خوئی، اراکی، سیستانی، تبریزی، بهجت، وحید،
زنجانی)

لقطه

بر انسان لازم نیست مالی که پیدا شده را
بردارد بلکه برداشتن شیئی که پیدا شده مثل
پول، کفش، طلا و گوشتی کراهت دارد. (آیت الله
سیستانی کراهت درجایی است که احتمال اینکه
صاحب مال دنبال آن بیاید باشد)

و چنانچه برداشت اگر نشانه ای نداشته باشد
که بواسطه آن صاحبش معلوم شود احتیاط
است (احتیاط واجب یا مستحب) با اجازه
مجتهد، آنرا از طرف صاحبش صدقه بدهد.
اگر نشانه ای دارد که بواسطه آن می تواند
صاحبش را پیدا کند و ارزش آن حدود ۲/۵
گرم نقره یا بیشتر باشد باید تا یک سال اعلان
کند مخصوصا در هفته های اول اعلان و اطلاع
رسانی را بیشتر تکرار کند مثلاً به این صورت
که هفته اول هر روز و بعد هفته ای یک بار
اعلان کند و نباید در اطلاع رسانی سهل انگاری
نماید.

و چنانچه در جایی پیدا کند که معلوم است
صاحبش پیدا نمی شود بنا بر احتیاط در همان

روز با اجازه مجتهد، آنرا از طرف صاحبش صدقه بدهد.^۱

حق المارة (رهگذر)

آیا می‌توان از باغ‌های مردم بدون اجازه استفاده کرد؟

دخول در مزارع و باغهایی که مالک خصوصی دارد به هیچ وجه جایز نیست. و همچنین است استفاده از میوه آنها و چاه آب یا قنات یا چشمه‌ای که در آنها وجود دارد. ولی استفاده از نهرهای بزرگ که ملک شخصی نباشد و یا اگر هم باشد این مقدار تصرف معمول است و علم به رضایت مالک وجود دارد، جایز است.

ضمناً حق المارّه را هم این جانب تجویز نمی‌کنم، لذا مصرف آنها جایز نیست. مگر در مواردی که احراز شود مالک آنها از آنها اعراض کرده است.^۲ (آیت‌الله فاضل)

در صورتی که باغ محصور نباشد، یا شاخه‌هایش بیرون آمده باشد، و به قصد عبور از آن راه برود نه به قصد باغ و چیدن میوه، و موجب افساد نشود، در این صورت استفاده به مقدار نیاز خوردن (نه بردن) اشکالی ندارد و در صورت عدم رضایت احتیاط واجب اجتناب است.^۳ (آیت‌الله مکارم)

۱. رساله مراجع، م ۲۵۶۴-۲۵۷۴؛ منهاج الصالحین سیستمی، ج ۲، م ۶۴۳؛ تحریر، م ۷۶۶؛ تحریر القول فی لقطه غیر الحیوان، م ۵؛ منهاج خوبی و وحید، م ۶۴۳.

۲. جامع المسائل (فارسی - فاضل)، ج ۱، ص ۳۶۲؛ استفتاءات جدید (مکارم)، ج ۳، ص ۵۶۱.

۳. آیت‌الله مکارم، الفتاوی‌الجدیده، ج ۱، ص ۱۵۷۷.

اگر اتفاقاً عبورش افتاد به باغی که دیوار ندارد و نحوی نباشد که اگر هر کس عبور کند و بخواهد استفاده کند چیزی برای صاحبش باقی نماند، در این صورت استفاده به مقدار متعارف مانعی ندارد، و الله العالم.^۱ (آیت‌الله تبریزی)

حق الناس

اگر در اثر روشن کردن آتش به محصول مردم خسارتی وارد شود آیا ضامن است؟^۲
ضامن خسارت حاصله از آتش‌سوزی مذکور است و در نزاع موضوعی مرافعه شرعیه لازم است. (آیت‌الله صافی)

۷۲

فتاوی
رهبری

احکام زائرین پیاده

۱. آیت‌الله تبریزی، استفتانات جدید، ج ۲، س ۲۰۷۴.

۲. جامع الاحکام (صافی)، ج ۱، ص ۳۶۹، س ۱۲۳۳.

